

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

_____ Г.П. Скляр

„_____” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему “ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ”***

***зі спеціальності 242 “Туризм”
освітня програма “Туризм” ступеня бакалавра***

Виконавець роботи Баля Діана Миколаїна

(підпис, дата)

Науковий керівник к. геогр. н., доц. Логвин Михайло Михайлович

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ.....	6
1.1. Передумови та чинники розвитку екологічного (зеленого) туризму	6
1.2. Засади формування мережі національних природних парків в Україні....	14
1.3. Управління та охорона земель природно-заповідного фонду України	20
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО) В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	27
2.1. Екологічний стан м. Одеси як передумова організації туризму в регіоні.	27
2.2. Організація сфери туризму та стан туристичної інфраструктури в регіоні	31
2.3. Інноваційні продукти та технології в післявоєнному розвитку екологічного (зеленого) туризму в регіоні	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Одним із найпоширеніших видів сучасного туризму є екологічний туризм, або екотуризм. Останнім часом спостерігається підвищений інтерес до такої форми туристичної діяльності, який має зайняти відповідну нішу в туристичній індустрії України. Увага до розвитку екотуризму, активного і пізнавального відпочинку на природі динамічно зростає у всьому світі, також в останні роки набирає популярності в Україні. Розвитку екотуризму сприяє надзвичайна різноманітність природи, прагнення людей її пізнати. Україна має величезні природні багатства, які до цього часу залишаються порівняно мало освоєними. Але на даному етапі вона є справжньою *terra incognita* – невідомою землею не тільки для іноземних мандрівників: чимало природних територій, місць та окремих пам'яток є майже невідомими для багатьох українців.

Екологічний туризм – порівняно нове поняття в туристичній діяльності. Напрями екологічних турів відрізняються від традиційних туристичних потоків. Екотуристи відправляються в основному з розвинених країн у ті, що розвиваються й розташовані переважно в тропіках, де природа екзотична й приваблива для мешканців помірних широт. Головна цінність екотуризму – унікальна можливість насолодитися красотою природи та пережити почуття єдності з нею.

Організація екологічних турів вимагає професійної підготовки кадрів до цього виду діяльності. Сучасні фахівці з туризму, які організовують екотури, повинні не лише мати спеціальну туристичну підготовку, екологічну компетентність, але й бути професійно підготовленими до екологічної просвіти та здійснення екологічного виховання туристів, особливо молодого покоління.

Питання екологічного туризму змістовно висвітлені у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Українські вчені також долучилися до розроблення теоретичних основ розвитку екотуризму. Серед них:

Ю. Б. Миронов, О.Ю. Дмитрук, О.О. Бейдик, Я. Б. Олійник, В.І. Гетьман, О. О. Любіцева, Ю.В. Зінько, В.П. Васильєв, М.Й.Рутинський, В. Л. Руденка, О. І. Шаблія, та ін. Ними напрацьовані принципи формування концепцій менеджменту та маркетингу в екотуризмі, пріоритети розвитку туристичної галузі України, суспільно-економічні чинники розвитку екологічного туризму, маркетинговий профіль екотуриста та інші аспекти.

У роботах зазначених авторів висвітлюється питання становлення та розвитку екологічного туризму на ринку туристичних послуг, визначаються форми та види туризму, аналізуються загальні напрями розвитку цієї сфери господарювання. Проте питання розвитку цієї галузі туризму ще не знайшло достатнього відображення в науковій літературі

Мета роботи полягає у вивченні стану розвитку екологічного (зеленого) туризму у світі, аналіз шляхів його сучасного розвитку, окреслення перспектив розвитку екологічного (зеленого) туризму в нашій країні та в Одеській області, зокрема. Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних завдань:

- вивчити передумови та чинники розвитку екологічного (зеленого) туризму;
- розкрити засади формування мережі національних природних парків в Україні;
- оцінити управління та охорону земель природно-заповідного фонду України;
- зробити оцінку екологічного стану обласного центру як передумови організації екологічного туризму в регіоні;
- проаналізувати організацію сфери туризму та стан туристичної інфраструктури в регіоні;
- вивчити та запропонувати інноваційні продукти та технології в післявоєнному розвитку екологічного (зеленого) туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси дослідження розвитку екологічного (зеленого) туризму. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти дослідження розвитку екологічного (зеленого) туризму у світі, Україні та Одеській області.

Для розв'язання визначених завдань роботи, досягнення мети використовувався наступний комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, методи системного аналізу, методи причинно-наслідкового аналізу, методи порівняльного аналізу, методи прямого структурного аналізу, узагальнення. За допомогою аналітичного методу здійснено підбір інформації за темою. Використовувався метод економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Одеській області та Департаменту інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного співробітництва і туризму обласної державної адміністрації, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем дослідження організації сфери туризму на регіональному рівні, публікації в наукових періодичних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані опубліковані в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2023» (м. Полтава, ПУЕТ, 15 березня 2023 р.).

Структурно робота складається з двох розділів, вступу, висновків, переліку інформаційних джерел, додатків. У роботі налічується 5 рисунків, 7 таблиць, та 4 додатки (у них 2 рисунки та 3 таблиці), перелік інформаційних джерел налічує 74 найменування.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

1.1. Передумови та чинники розвитку екологічного (зеленого) туризму

Термін «екологічний туризм» вперше запропонував Гектор Себалос у 1987 р.: «подорож порівняно недоторканими природними місцевостями, що має на меті пізнання, насолоду милування природними ландшафтами з їх дикими рослинами і тваринами, а також ознайомлення з усіма існуючими проявами культурного надбання даної місцевості» [9].

У країнах Західної Європи та Північної Америки цей напрямок розвитку туристичної діяльності часто продовжують називати “стійким” або «зеленим» туризмом. Існують й інші терміни та словосполучення: Ecotraval, La environmental tourism, Tourism du sante, Sustainable tourism, Nature tourism, Green tourism тощо. Проте останнім часом у англomовних та постсоціалістичних країнах найчастіше користуються терміном екотуризм (ecotourism). Різноманітності термінів відповідає широта змісту та множина конкретних форм діяльності у тій новій формі туристичної діяльності, яку ми узагальнено називаємо екотуризмом.

Міжнародні організації пропонують наступні визначення екологічного туризму: 1) Міжнародною спілкою охорони природи (IUCN), 2) Всесвітнім фондом дикої природи (WWF) 3) Міжнародною спілкою екотуризму (TIES):

1. «Екотуризм включає всі форми природного туризму, при яких основною мотивацією туристів є спостереження та залучення до природи» (Спеціальна доповідь ВТО №10.- Мадрид, 2001);

2. «Екотуризм – це природний туризм, що сприяє охороні природи» [7, с. 29].

3. «Екотуризм – відповідальний туризм місцями дикої природи, який поєднується з турботою про збереження довкілля і сприяє добробуту місцевого населення» [10].

У кожній країні існують власні погляди на екологічний туризм. Національні організації пропонують власні визначення екологічного туризму.

Консультативна рада Канади з навколишнього середовища вважає, що «Екотуризм - вид туризму, пов'язаний із пізнанням природи та спрямований на зберігання екосистем при повазі до інтересів місцевого населення».

Спілка екотуризму США вважає, що до екологічного туризму слід відносити «будь-які види туризму та рекреації, які не завдають шкоди природним комплексам, сприяють охороні природи та поліпшенню добробуту місцевого населення». Ось визначення, запропоноване Федеральним міністерством з фінансового співробітництва та розвитку Німеччини: «Екотуризм належить до тих форм туризму, при яких робиться свідома спроба звести до мінімуму негативний вплив на довкілля, надати фінансову допомогу природним територіям, що охороняються, створити джерела прибутку для місцевого населення».

У державному документі «Національна стратегія екотуризму» природоохоронні й туристські організації Австралії використовують таке визначення: «Екотуризм – це екологічно стійкий туризм, що базується на природі, включає ознайомлення з НПС та її пояснення».

Підхід країн, які мають величезні території (Бразилія, Китай, а також щойно перелічені країни) є зрозумілим. А як щодо таких країн, як, наприклад, Бельгія чи Україна? Адже вони не мають територій, подібних Амазонії чи Алясці.

Тут слід пояснити, що екологічний туризм може успішно розвиватися навіть у зовсім невеликих країнах, які, проте, мають унікальні природні ресурси. Насамперед, мова йде про так звані «острівні держави». Адже у

процесі еволюції саме на островах внаслідок дивергенції виникли ендемічні види, специфічні саме для фауни і флори конкретного острова. З іншого боку, відсутність на них хижаків і людей дозволила зберегтись реліктовим та нечисленним видам. Туристи залюбки їдуть на тропічні острови помилуватись екзотичними рослинами і тваринами (і не лише ендеміками та реліктами).

У Законі України «Про туризм» (15 вересня 1995 р.) екологічний туризм взагалі не згадувався. У новій редакції закону серед видів туризму вперше названий туризм екологічний (зелений) (ст.4 ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» 18 листопада 2003 р.). Це лише внесло плутанину: адже іншим видом туризму в цій самій статті закону зазначено сільський туризм, а в Україні ще у 1996 р. створено Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму, а з 1997 видається журнал «Туризм сільський зелений».

Ось деякі визначення екотуризму з вітчизняних підручників:

“Екологічний туризм – екскурсії та подорожі з турботою про навколишнє середовище” [62]; та “Екологічний туризм – інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності, спрямований на гармонізацію відносин між туристами, туроператорами, природним середовищем та місцевими громадами, що реалізується через екологізацію всіх видів туристичної діяльності, охорону природи, екологічну освіту і виховання” [62].

Туристична діяльність в галузі екотуризму включає, насамперед, орієнтацію туристів на споживання екологічних ресурсів (рекреаційний аспект), збереження навколишнього середовища (природоохоронний); підтримку традиційного способу життя місцевого населення (соціальний).

Відмінність екологічного туризму від звичайного – у пріоритетах туристів, які в першу чергу націлені на активне пізнання об’єктів та явищ природи (живої і неживої), спрямовані на екологічну освіту, просвіту й виховання, дають можливість кожному зробити свій особистий внесок до справи збереження природних ресурсів, охорони природи. Відповідно,

основними складовими екотуризму вважають: екологоосвітню, природоохоронну та етноекологічну.

Екологоосвітня складова передбачає наявність в екотурі елементів екологічної освіти та просвіти, які за визначенням спрямовані на пізнання природи. Всі форми екотуристичної діяльності мають навчати туристів не лише пасивно спостерігати природу, одержуючи при цьому естетичне задоволення (споживати її рекреаційні ресурси), але й навчатися певних правил поведінки у природі, спілкування з нею.

Природоохоронна складова може реалізовуватись як у застосуванні спеціальних еколого-туристичних технологій мінімізації впливу на природне середовище, так і у відповідній поведінці групи на маршруті. Дуже важливим моментом є безпосередня участь туристів (а також і туроператорів, фахівців туристичного супроводу, місцевого населення тощо) у програмах (заходах) з охорони довкілля.

Етноекологічна складова виявляється у повазі до інтересів місцевих мешканців, шанобливому ставленні до корінного населення, у повазі та дотриманні місцевих законів та звичаїв. Цікавість туристів до місцевого населення, яке зберегло традиційні системи природокористування, що не виснажують місцеві природні ресурси, відплачується внеском туризму в соціально-економічний розвиток даної території.

Слід відрізняти екотуризм від близьких йому за метою, проте відмінних по суті напрямків: природничого, сільського, зеленого, сталого та інших видів туризму. Якщо екологічний туризм розглядати, як «форму активного відпочинку з екологічно значущим наповненням» на мало змінених діяльністю людини територіях (у тому числі територіях ПЗФ), то метою турпоходів і подорожей в екотуризмі є активне перебування людини в природному середовищі з вихованням дбайливого ставлення до природи. Принциповою умовою при цьому є виконання жорстких правил поведінки екотуристами, що

має на меті звести нанівець негативний вплив на довкілля; а крім того, особиста участь їх у природоохоронних заходах, акціях, еколого-просвітницькій діяльності. Таким чином, негативний вплив екотуризму на навколишнє природне середовище слабкий, або відсутній, а у випадку реабілітаційного туризму – вплив позитивний.

Беззаперечною перевагою екологічного туризму є неவிбагливість екотуристів до інфраструктури. Для декого саме розміщення у наметі та харчування біля багаття є чи не головною атракцією походу чи подорожі (звичайно, після наявності цікавих природних об'єктів). Ми вже зазначали, що для екологічного туризму не лише поселення та харчування, а взагалі комфорт у побуті, як і традиційні розваги, мають другорядне значення.

Таким чином, під екологічним туризмом розуміються подорожі до місць з відносно незайманою природою, до цікавих природних об'єктів, тобто він має природну орієнтацію всіх подорожей. Мета таких подорожей – отримання задоволення від перебування на природі, оздоровлення та розширення знань про неї.

Різні науковці використовують різні терміни і понять з екологічного туризму (біотуризм, природний туризм, агротуризм та ін.), але вони не є його синоніми. У використанні поширені також терміни – сталий і зелений туризм.

Відмінності екотуризму від інших видів туризму в тому, що туристи, перебуваючи на природі, розширюють знання про неї та усвідомлюють необхідність бережливого ставлення до неї.

Об'єктами екотуризму є: природні та культові пам'ятки, біосферні заповідники, національні природні і регіональні ландшафтні парки, природно-антропогенні ландшафти, лісові масиви, екзотичні рослини і тварини.

Основні цілі та завдання екотуризму:

- гармонізація взаємовідносин природи, суспільства та економіки;
- отримання задоволення від перебування на природі та повноцінний

відпочинок;

- відновлення фізичних і духовних сил та оздоровлення людини;
- формування в туристів почуття відповідальності за долю та майбутнє

природи;

- подальший економічний розвиток місцевих організацій [41].

Особливостями екотуризму є наявність базових принципів:

- протидія негативному впливу на природу;
- популяризація відпочинку на природі;
- вивчення культури рідної землі;
- підтримка природоохоронних заходів;
- пропаганда екологічної освіти;
- специфічний склад не лише учасників, а й організаторів [22].

Суттєві риси екологічного туризму відображають її принципи – фундаментальні засади. Взагалі під принципом розуміють вихідне фундаментальне положення, яке формується стійкими закономірностями існування і розвитку певної системи.

Основні принципи екотуризму:

- стале використання природних ресурсів;
- збереження природного, соціального й культурного різноманіття;
- дотримання встановлених правил поведінки та екологічне виховання

туристів;

- менша інтенсивність використання природних ресурсів проти звичайних видів туризму;

- екологічне навчання персоналу, що зайняте у сфері екотуризму [41].

Основними функціями екотуризму є оздоровча, пізнавальна, економічна, виховна, природоохоронна [2].

Оздоровча функція є результатом певної фізичної активності учасників туристичних подорожей, які відбуваються в екологічно чистій місцевості на

свіжому повітрі. При цьому туристи оздоровлюються не лише фізично, а й психічно, адже відвідання природи дає змогу відпочити від звичних справ та емоційного напруження.

Пізнавальна функція – це отримання нових знань та навіть зміна поглядів на природу, адже вона надзвичайно складна і постійно еволюціонує.

Економічна функція полягає в створенні нових робочих місць, отриманні прибутку та розвитку економіки.

Виховна функція полягає у формуванні гуманізму до природи й естетичному вихованні любові до прекрасного.

Природоохоронна функція є доволі своєрідною:

- по-перше, екотуризм чинить негативний вплив на природу, хоч і незначний, адже після екотурів залишаються стежки;
- по-друге, екотуризм відіграє й позитивну роль (виховну та освітню, екологічну, економічну та ін.) та формує світогляд.

Види екотуризму та різновиди екологічних турів.

Види екологічного туризму дуже різноманітні й за різними ознаками поділяються на групи.

За територіальною ознакою виділяють дві групи:

- класичний напрям розробки екотурів у межах ООПТ та акваторій;
- екологічні тури поза межами ООПТ (від агротурів до круїзів на комфортабельних лайнерах).

Різновидів екологічних турів дуже багато – це наукові, пізнавальні та пригодницькі, внутрішні або міжнародні, поїздки вихідного дня, літні табори для учнів.

За метою подорожі екотури поділяють по напрямках:

- науковий – вивчення природи, проведення польових досліджень, різних спостережень;
- історичний – знайомство з культурними традиціями, національною

самобутністю;

- подорож до природних резерватів – різного роду заповідників, національних парків;

- активний – спортивний туризм, альпінізм, лижні, кінні, водні й піші походи, вело прогулянки, дайвінг, мотокроси тощо;

- агротуризм – відпочинок в селі, в заміських будиночках з заняттям землеробством (найбільш актуальний для жителів мегаполісів) [22].

Взагалі туристів приваблюють особливі пам'ятки природи, – гори й каньйони, печери, озера й ріки. Тут, крім пізнавального, реалізуються й рекреаційний елемент активного й пасивного відпочинку (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Види екотуризму, за [17, 20]

Вид	Зміст
Рекреаційний	Найпоширеніший вид екотуризму, в якому найважливішим є відпочинок на природі.
Науковий	Є найменш масовим, адже участь у різного роду експедиціях дослідженнях природи, проведеннях польових спостережень цікавлять лише науковців. В таких турах виступають особливо охоронювані природні території (ООПТ):
Пізнавальний	Такі тури являють собою сукупність навчальних, науково-популярних і тематичних екскурсій, які пролягають по спеціально облаштованих екологічних стежках, територіях заповідників і національних парків.
Подорожі в природні резервати, ООПТ	Залучають безліч туристів яких приваблює унікальність і екзотичність природних об'єктів і явищ, що знаходяться на ООПТ і використовуються у багатьох екскурсіях як справжнє шоу (показ активності гейзерів; кольорова підсвітка, музика тощо).
Пригодницький	Пов'язаний з активними способами пересування і відпочинку на природі – альпінізм, скелелазіння, льодолазіння, спелеотуризм, гірський і пішохідний туризм, водний, лижний і гірськолижний туризм, каньйонінг, кінний туризм, маунтбайк, дайвінг, парапланеризм тощо.

Екотуризм пов'язаний з антропогенним навантаженням на природні і культурно-історичні туристські ресурси завдяки масовості туризму. Негативний вплив туризму на природні комплекси наведено у (табл. 1.1.2).

Таблиця 1.1.2

Впливи туризму на природу, за [62]

Види впливів	Особливості впливів
Прямий вплив	
Винищування представників флори і фауни	Спричиняється витоптування трави, квітів, коренів в процесі збирання ягід, плодів, грибів, рубання дерев; з необережності пожеж при полюванні, рибальстві тощо
Втручання в природні процеси	Відлякування з постійних місць перебування тварин шумовим впливом, годівлею, руйнацією гнізд, нір при проходженні туристами маршруту.
Знищення природних умов територій	Вирубування лісів, порушення ґрунтового покриву в процесі будівництва та експлуатація будівель, доріг, ставків, рекреаційно-господарської діяльності.
Привнесення уражень	Поширення інфекцій, захворювань, отруєнь представників флори і фауни, ґрунту та поверхневих вод через продукти життєдіяльності людини (побутові та непобутові тверді та рідкі відходи тощо).
Непрямий вплив	
Порушення сталих систем	Спричиняється у випадку некоректного використання туристичної інфраструктури.
Сезонні коливання	Впливають на рівні господарського виробництва, споживання та активності туристичних процесів.
Загострення соціальних протиріч	Спричиняється у випадку незнання, неврахування або ігнорування місцевих культурних, етнічних, релігійних та ін. особливостей.

Виходячи з вищевказаного, під екологічним туризмом варто розуміти подорожі до місць з відносно незайманою природою, до цікавих природних об'єктів, тобто він має природну орієнтацію всіх подорожей за своїм змістом і наповненням. Мета подібних подорожей – отримання задоволення від перебування на природі, оздоровлення та розширення знань про неї.

1.2. Засади формування мережі національних природних парків в Україні

Категорія національний природний парк (НПП) належить до поліфункціональних, оскільки окрім природоохоронної функції виконує рекреаційну, екопросвітницьку, еколого-виховну. Якщо перші національні

парки були створені у США у другій половині XIX ст., то потребу їх проектування в Україні обґрунтували тільки у 70-х роках XX ст., розробивши концепцію побудови мережі НПП. Сьогодні НПП (разом з РЛП) є одними із найдинамічніших категорій заповідання. Вони представлені у 21-й адміністративній області і АР Крим і націлені на ефективне використання місцевих рекреаційних ресурсів, оптимізацію рекреаційних потоків урборекреантів. Концептуальні підходи до формування мережі НПП базуються на інтенсифікації природокористування, стабілізації рекреаційно-міграційних потоків, ефективному використанню ландшафтних рекреаційних ресурсів тощо.

Водночас в сучасних умовах формування регіональних рекреаційних і природоохоронних систем (екомереж) НПП виступатимуть їх ядрами, сприяючи розвитку міжсистемних інтеграційних потоків.

Малочисельність об'єктів даної категорії у 80-х роках минулого століття в Україні обумовлена специфікою розвитку заповідної справи, де головна увага приділялась заповідному і заказному режимам природокористування і відповідно створенню заповідників і заказників. Не випадково у цей період були створені три перші національні природні парки: Карпатський (1980). Шацький (1983) і НПП „Синевір“ (1989), оскільки потреба в рекреаційних ресурсах стала відчутною в Україні ще наприкінці 70-х років. Зростання чисельності міських жителів і міських поселень супроводжувалось ростом короткотривалих міграцій у вихідні дні міського населення в райони з привабливими і збереженими природними ландшафтами. Часто об'єктами паломництва рекреантів ставали заповідники і заказники.

Щоби убезпечити заповідники і заказники від надмірних рекреаційних навантажень, раціонально використовувати природні рекреаційні ресурси у 1981 році затверджено «Типове положення про державні природні національні парки», в якому в рамках множинності завдань НПП природоохоронні функції парків є переважаючими над рекреаційними з метою запобігання деградації і

збереження природних ландшафтів і підтримання тривалого рекреаційного природокористування. Наприкінці 80-х років в Україні розроблено концепцію розвитку НПП. Нею передбачено першочергове створення десяти національних природних парків у найбільш привабливих і збережених ландшафтах різних природних зон з віддаленістю їх від великих і середніх міст на 150-200 км. Серед них: Шацький, Дніпровський, Деснянський, Мезинський на Поліссі; Дністровський, Ічнянський, Гомольшанський, Черкаський бор – у лісостеповій зоні; Карпатський і Кримський – усіх їх планувалось заснувати до 2010 року.

До перспективної мережі національних природних парків також увійшли: Медобори (на Тернопільщині), Центральноподільський (на Вінничині), Донбаський на Донецькому кряжі, Сіверськодонецький на границі Харківської, Луганської і Донецької областей, Нижньодністровський, Дніпровсько-Буський, Свидовецький на Закарпатті. Можливості створення національних природних парків відзначені також на Рівненщині (Соколині Гори), Львівщині (Сколівські Бескиди), Волині (Цуманська пуща).

Тридцятирічний період формування мережі національних природних парків України свідчить про динамічні зміни цієї поліфункціональної заповідної категорії. Якщо у 80-і роки минулого століття створено тільки три НПП, у 90-і роки – вісім парків, то у першому десятилітті ХХІ століття сформовано тридцять три парки. Лідерами за кількістю національних парків є Івано-Франківська (5), Чернігівська (3), Волинська (3), Херсонська (3), Львівська (3), Харківська (3), Чернівецька (3), Закарпатська (3) (рис. А.1).

Відсутні НПП тільки у Житомирській, Кіровоградській і Дніпропетровській областях.

Порівняння схеми сучасної мережі НПП 2010 року і мережі наявних і перспективних НПП кінця 80-х років ХХ ст. дає можливість зробити такі узагальнення. Тільки тринадцять НПП із запроектованих двадцяти у 1987 році сформовано станом на 2010 рік. Не відбулося за 30 років створення таких НПП:

Дніпровського і Деснянського(причина - аварія на ЧАЕС і значне радіаційне забруднення пропонуваніх територій); НПП «Черкаський бор», Кримського, Медобори (у 1990 році створено природний заповідник); Центральноподільського, Дніпровсько-Буського, Свидовецького, Соколині гори.

Натомість на карті України з'явилося нових тридцять чотири парки, причому деякі із новостворених – без належного наукового обґрунтування (рис. В.1).

Станом на 31.12.2020 року п'ять НПП репрезентують рекреаційні ландшафти Поліського краю мішано-лісової зони, дев'ять НПП представляють рекреаційні природні комплекси Західноукраїнського краю широколисто-лісової зони, десять НПП приурочені до лісостепової зони, тринадцять – до степової зони, десять НПП зосереджені в Українських Карпатах. На запитання, чим обумовлені такі темпи масового створення НПП у 2009-2010 рр., варто відповісти, що це спроба надолужити упущене. Як свідчать матеріали картосхеми, ще близько 20% території України, у тому числі низка обласних центрів знаходяться за межами радіусів 200 кілометрової доступності поїздок вихідного дня (Житомир, Чернігів, Вінниця, Кіровоград, Дніпро, також раніше Донецькі і Луганськ).

Найвищою є щільність НПП в Українських Карпатах і зоні широколистяних лісів, де один парк припадає на 3,4 і 4,9 тис км² відповідно. Щільність НПП є найнищою у лісостеповій, лісовій хвойно-широколистяній і степовій зонах з відповідними показниками: один парк на 19,10; 18,29; 18,31 тис.км². Найвищою є частка площ НПП у лісовій широколистяній зоні (8,25%) за рахунок приуроченості найбільшого за площею НПП «Подільські Товтри», найнищою – у лісостеповій зоні (0,52%) за рахунок наявних невеликих за площею НПП (табл.1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Національні природні парки в межах ландшафтних регіонів України, за [6]

Ландшафтні регіони	Площа ЛР, (тис. км ²)	Частка природних угідь, %	Щільність НПП, (кількість/тис. км ²)	Частка площ НПП, %	Коефіцієнт антропогенної перетвореності ландшафтів, Кап
Лісова хвойно-широколистяна зона	91,486	65,9	1/18,297	1,64	5,10
Лісова широк. зона	43,767	27,7	1/4,863	8,25	6,93
Лісостепова зона	190,556	22,2	1/19,055	0,52	7,22
Степова зона	238,066	21,2	1/18,312	1,39	7,30
Українські Карпати	34,054	62,4	1/3,405	7,07	5,01
Гірський Крим	5,824	42,5	-	-	4,78
Україна загалом	603,745	30,9	1/12,845	1,96	6,86

На рис. В. 2, показані ареали території України з n-кратною доступністю рекреантів до мережі НПП. Найперспективнішими ландшафтними регіонами для розвитку мережі НПП є Українські Карпати, лісові хвойно-широколистяна і широколистяна зони з відносно збереженими природними ландшафтами і наявними природними рекреаційними ресурсами. В їх межах виокремлюється західноукраїнський рекреаційний регіон з 21 НПП, орієнтованими на 5,2 млн. місцевих міських жителів, понад 5 млн. сільських, значної кількості відпочиваючих і туристів з інших регіонів України та з-за кордону. Наступним перспективним рекреаційним регіоном України є Північно-східний, орієнтований на 5 млн. міських рекреантів м. Києва, Київської, Чернігівської, північних частин Сумської, Черкаської і Полтавської областей та близько 2 млн. сільських жителів. В його межах зосереджено 8 НПП.

В межах Східного рекреаційного регіону зосереджено 6 НПП, орієнтованих на 7 млн. міських рекреантів Харківської, північних частин Донецької і Луганської, а також південної частини Сумської, а також східної частини Полтавської областей.

Південний рекреаційний регіон приурочений до узбереж Чорного і Азовського морів є традиційним місцем літнього відпочинку жителів усіх регіонів України, а також зарубіжних рекреантів з Росії, Білорусі, Молдови. Створення мережі 8-и НПП в межах морських узбереж сприятиме впорядкуванню потоків місцевих рекреантів.

Найбільш проблемним в плані розвитку мережі НПП є Центральний регіон України, в якому передбачено створення Коростишівського НПП, проєктованих ще у 80-х роках минулого століття Центрально-подільського НПП і НПП «Черкаський бор», а також НПП «Холодний яр» і Орільського.

Оскільки в Україні відбувається завершальний етап формування національної екомережі, важливо новостворені НПП включити в якості національних елементів у склад ключових і сполучних територій, що сприятиме інтеграції екомережі з мережею НПП – поліфункціональних заповідно-рекреаційних об'єктів.

В Україні відбувається процес формування розгалуженої мережі НПП, орієнтованої на потреби внутрішньої і міжнародної рекреації і туризму, зокрема оздоровчого, пізнавально-просвітницького спрямування. У просторовому аспекті відбулось формування чотирьох регіональних рекреаційних систем: західноукраїнської у складі 21 НПП, північно-східноукраїнської у складі 15 НПП та південноукраїнської з розвинутим рекреаційним комплексом у складі 9 НПП. Продовжується процес наповнення мережі НПП у центральноукраїнській рекреаційній системі.

Поєднаний розвиток територіальних рекреаційних систем і екомереж є гарантом створення еколого-стабілізаційного каркасу, який забезпечуватиме природоохоронну, антропоекологічну і рекреаційну функції геосистем України.

У наступному розділі буде проаналізовано управління та охорона земель природно-заповідного фонду України.

1.3. Управління та охорона земель природно-заповідного фонду України

Питання взаємодії суспільства і природного середовища завжди складали важливу сторону розвитку та діяльності людства. Сьогодні проблеми раціонального природокористування і охорони природи, як середовища існування людини, є актуальними у розрізі економічної і соціальної діяльності суспільства у світовому масштабі.

Переворот у мисленні людини, а частково і в її практичній діяльності, змінив ставлення людини до природи: від споживацького відношення до природи – до розуміння складних проблем взаємозалежності суспільства і природи. Посідаючи домінуюче місце серед різноманітних природних багатств, земля є складовим елементом єдиної екологічної системи. Особливість землі як об'єкта природи та найважливішого компоненту біосфери полягає у тому, що вона відіграє, насамперед, важливу економічну роль у житті суспільства і являє собою особливу самостійну цінність – необхідну умову життєдіяльності людини, її добробуту і здоров'я.

Земельні ресурси, на використанні яких формується близько 95% обсягу продовольчого фонду та 2/3 фонду товарів споживання, по праву вважаються фундаментом економіки України. Від того, наскільки ефективно та раціонально буде здійснюватись використання земельних ресурсів, настільки зростатимуть темпи соціального, економічного та іншого розвитку держави.

Ст. 43 ЗК України визначає землі природно-заповідного фонду, як ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Такими територіями та об'єктами відповідно до ст. 44 ЗК України є природні заповідники, національні природні парки,

біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, а також штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендропарки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Землі природно-заповідного фонду мають особливий режим охорони, передбачений ст. 162 ЗК України.

Фактичною ознакою цих земель є те, що вони цілком або частково вилучені з господарського обігу, а правовою – те, що регулювання їх правового режиму здійснюється Законом «Про природно-заповідний фонд України» (далі – Закон) та іншими законодавчими актами. Відповідно до ст. 3 Закону залежно від екологічної, наукової або історико-культурної цінності розрізняють землі природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення. Землі природних і біосферних заповідників та національних природних парків є землями природно-заповідного фонду загального значення, а землі заказників, пам'яток природи, ботанічних садів, парків можуть мати статус земель як загальнодержавного, так і місцевого значення. Землі регіональних ландшафтних парків і заповідних урочищ – це землі виключно місцевого значення.

При використанні земель природно-заповідного фонду необхідно керуватись обмеженнями, встановленими ст. 9 Закону, відповідно до неї ці землі за умови додержання законодавчих обмежень можуть використовуватись у природоохоронних, науково-дослідних, оздоровчих, рекреаційних, освітньо-виховних цілях, а також для потреб моніторингу навколишнього природного середовища. Мова йде про основні види використання територій природно-заповідного фонду. Законодавство допускає також додаткові види їх використання, зокрема, для заготівлі деревини, лікарських та інших цінних рослин, їх плодів, сіна, випасу худоби тощо. Однак як основні, так і додаткові види використання земель природно-заповідного фонду не повинні суперечити їх цільовому призначенню та правовому режиму.

Одним з важливих напрямів державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища є організація природно-заповідної справи, що віднесена до пріоритетів України у цій сфері. За чинним законодавством, її основними завданнями визначено дії, спрямовані на створення оптимальної репрезентативної мережі всіх природно-кліматичних та ландшафтних зон, резервування цінних для заповідання природних територій та об'єктів.

Успішне використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду залежить від чіткого і скоординованого механізму управління ними. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», завданням законодавства України про природно-заповідний фонд України є регулювання суспільних відносин щодо організації, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів, управління у цій галузі.

Специфіка природно-заповідного фонду як об'єкта управління зумовлює здійснення державного управління ним із застосуванням таких своєрідних способів, як повне вилучення окремих ділянок землі, водного простору, природних комплексів та об'єктів з господарського використання і забезпечення збереження їх природних властивостей, формування мережі територій та об'єктів природно заповідного фонду з урахуванням ступеня і масштабів впливу людей на природу, організація наукових досліджень у заповідниках, охорона їх шляхом створення спеціальних служб, забезпечення додержання вимог заповідного режиму.

Державний кадастр територій та об'єктів природного заповідного фонду як система необхідних і достовірних відомостей про природні, наукові та інші характеристики територій і об'єктів, що входять до складу природно-заповідного фонду, ведеться з метою оцінки цього складу та перспектив розвитку природно-заповідного фонду, стану територій та об'єктів, що входять

до нього, організації їх охорони й ефективного використання, планування наукових досліджень, а також забезпечення державних органів, зацікавлених підприємств, установ та організацій відповідною інформацією, необхідною для вирішення питань соціально-економічного розвитку, розміщення продуктивних сил та в інших цілях, передбачених чинним законодавством (ст.ст. 56, 57 Закону) [37].

Таблиця 1.3.1

Управлінські заходи зменшення впливу на природні комплекси, за [7]

Варіанти	Заходи
Пряме управління	Передбачає: - нормативно-правове регулювання туристської діяльності; - обмеження загальної кількості відвідувачів відповідно до гранично припустимого туристського навантаження па природні комплекси; - регламентацію та зонування природоохоронних територій і територій природних об'єктів туристського показу; - використання спеціальних технологій мінімізації забруднення навколишнього середовища тощо.
Непряме управління	Ґрунтується на зміні: - поведінки туристів та представників туристичної індустрії шляхом підвищення рівня їх екологічної освіти; - екологічної просвіти місцевого населення, використання засобів інформаційного впливу (екологічний PR, іміджеві стратегії тощо); - виховання культури спілкування (між людьми різних соціальних прошарків: різного майнового стану, міжетнічного, міжрелігійного тощо); - формування шанобливого відношення до місцевих жителів, формування культури екологічного відпочинку (еко-рекреаційної культури).

Сталий розвиток України ґрунтується на реальних передумовах, до яких належать наявність, стан та можливості використання природно-ресурсного потенціалу її території (див. табл. 1.3.1). На сьогодні, для багатьох природно-заповідних територій (ПЗТ) постає проблема, пов'язана з управлінням цими територіями. Оскільки, в межах України, підходи до управління, в більшості, ґрунтуються на суто адміністративних механізмах, то для вирішення такої

проблеми необхідним є використання сучасних підходів до управління, що ґрунтуються на засадах сталого розвитку [19].

У сучасних умовах суспільного розвитку серед пріоритетів національних інтересів України особливо виділяється забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства, збереження і відновлення навколишнього природного середовища.

Питання охорони природного довкілля, зокрема природно-заповідного фонду, треба також розглядати як один із пріоритетів європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вимоги щодо вступу до Європейського Союзу передбачають впровадження протягом нетривалого перехідного періоду стратегії сталого (екологічно збалансованого) розвитку не лише на рівні документів, а й її реалізацію на практиці.

З цією метою Україна має здійснювати на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи, захисту її від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Реалізація екологічної політики потребує ефективного функціонування системи законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, спрямованого на досягнення національних пріоритетів. Основними вимогами до такого законодавства є його відповідність Конституції України, наближення до відповідних директив ЄС, забезпечення впровадження багатосторонніх екологічних угод (конвенцій, протоколів тощо), стороною яких є Україна. Законодавство має сприяти гнучкому застосуванню відповідних економічних інструментів для стимулювання впровадження інноваційних екологічних технологій, розв'язанню екологічних проблем на місцевому рівні. [56].

Пріоритетність співробітництва України з Європейським Союзом та його окремими державами-членами пов'язана тим, що саме це угруповання буде визначати напрями економічного прогресу та політико-стабільність у регіонах на довгострокову перспективу. Співтовариство ставить за свою мету шляхом створення спільного ринку, економічного та валютного союзу, а також, шляхом реалізації спільної політики, сприяти на всій своїй території гармонійному і збалансованому розвитку економічної діяльності, високому рівню зайнятості та соціальному захисту, рівності між чоловіками й жінками, стійкому і безінфляційному зростанню, досягненню високого рівня конкурентоспроможності та зближення економічних показників, захисту і поліпшенню стану навколишнього середовища, підвищенню життєвого рівня та якості життя, економічній і соціальній згуртованості та солідарності держав-членів.

Стратегічна мета українського уряду – досягнення нової якості життя громадян, запровадження соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів життєдіяльності людини, суспільства та держави. Європейська інтеграція є пріоритетом міжнародної діяльності уряду України, який планує вживати усіх необхідних заходів, що дозволили б перейти від декларативності до конкретних кроків, які виведуть взаємини з ЄС на рівень перспективи членства. Зважаючи на це, відповідальним елементом євроінтеграційних спрямувань України має стати розробка та впровадження стратегії адаптації законодавства щодо використання та охорони земельних ресурсів, адже саме у цьому розділі права відносини власності тісно переплітаються з економічною та екологічною політикою, питаннями оподаткування та місцевого розвитку, а також багатьма іншими сферами суспільних відносин.

Земельна політика є вкрай важливою для охорони довкілля, адже саме вона визначає засади для сталого землекористування, а отже і сталого розвитку

та ефективного екологічного менеджменту. Стратегічною задачею має стати порівняльний аналіз земельного, аграрного та екологічного права країн ЄС, потребують подальшого вивчення та адаптації «Настанови ЄС щодо земельної політики», значний інтерес для вітчизняних управлінців та науковців у сфері земельних ресурсів становить і Тематична стратегія ЄС із охорони ґрунтів (Thematic Strategy for Soil Protection).

Впровадження міжнародних стандартів у сфері екологічного управління та охорони земель дасть можливість наблизитись до стабілізації та поліпшення стану навколишнього середовища. Необхідним є поліпшення соціально-економічного рівня для гарантування екологічно безпечного навколишнього середовища для життя і здоров'я населення.

В Україні назріла гостра необхідність реформувати систему управління природно-заповідною галуззю, що означає відмовитися від різновідомчого її правового статусу на користь централізації владних державних повноважень у межах єдиної природно-заповідної установи. Оптимізація управління природно-заповідним фондом сприятиме перш за все його збереженню, поліпшенню стану довкілля, розширенню його природного потенціалу для використання в ековиховній діяльності, організації «зеленого туризму», забезпечення здорового середовища для населення України.

Наступним кроком передбачено дослідження екологічного стану обласного центру як передумови організації екологічного туризму в регіоні.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО (ЗЕЛЕНОГО) В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Екологічний стан обласного центру як передумова організації екологічного туризму в регіоні

Вирішення екологічних питань набуває все більшої актуальності у наші дні. Світова громадськість приділяє значну увагу екологічним проблемам. Зацікавленість ними викликана передусім турботами про безпеку та виживання людства і всього живого на землі.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого часу. Економіці України притаманна висока питома вага ресурсномістких та енергоємних технологій. Низький рівень екологічної свідомості суспільства призвів до значної деградації довкілля України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, повітря і земель, зменшення народжуваності та збільшення смертності, а це загрожує вимиранням та біолого-генетичною деградацією народу України. Головними причинами, що призвели до загрозливого стану довкілля, є:

- застаріла технологія виробництва та обладнання;
- високий рівень концентрації промислових об'єктів;
- несприятлива структура промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв [23].

Основними факторами антропогенного впливу на навколишнє середовище є скиди забруднених стічних вод у природні поверхневі водні об'єкти, викиди шкідливих речовин в атмосферу, забруднення ґрунтів та тверді відходи промислових підприємств [39].

Охорона довкілля є одним з основних пріоритетів соціально-економічного розвитку Одеси. Атмосферне повітря. За метеорологічними

умовами Одеса відноситься до міст з помірним потенціалом забруднення повітря. Основними забруднюючими речовинами є оксиди азоту, СО, СО₂, пил, сажа, аміак.

В структурі викидів 30,5% припадає на стаціонарні джерела забруднення, 69,5% – на пересувні (автотранспорт) [23]. Найвищі рівні забруднення реєструються у північних та північно-західних промислових районах (Пересип, Застава-2).

Основними стаціонарними забруднювачами є: АТ «Одеський нафтопереробний завод», ВАТ «Ексімнафтопродукт», ВАТ «Олійно-жировий комбінат», ЗАТ «Одесацемент», ВАТ «Одеська ТЕЦ», КП «Одесатеплоенерго». Проте головним забруднювачем залишається транспорт.

Роботи щодо оптимізації. Намічається реконструкція дорожньо-транспортної мережі. Також очікується винос за межі міста або закриття шкідливих підприємств [5].

Водне середовище. Основною проблемою акваторії Чорного моря в районі Одеси є викиди стічних вод та поверхневого стоку міста. Погіршують проблему зношеність очисних споруд каналізації та їх відсутність для дощового стоку. Також дана проблема стосується Хаджибейського і Куяльницького лиманів (на останній впливає і зменшення надходження води з річки Куяльник) [5].

Роботи щодо оптимізації. Для покращення екологічного стану урбоекосистеми міста плануються такі заходи:

- формування прибережних захисних смуг в районі лиманів та припинення викидів в них стічних вод;
- дотримання технології в очистці стічних вод;
- нарощення глибоководних випусків в море для скидів з міських очисних споруд;
- покращення системи турбулентного водообміну в прибережній зоні;

- формування системи централізованого збору і відведення дощових вод та завершення будівництва колектора глибокого залягання [5].

Ґрунти. Основними джерелами забруднення ґрунтів є діяльність промислових підприємств, робота комунальних служб та діяльність автотранспорту, а забруднюючими речовинами – шлаки нафтопереробки, відпрацьовані суміші ливарного виробництва, відходи гальванічного виробництва, відпрацьовані шини, зерновий пил.

Також погіршує ситуацію проблема з утилізацією твердих побутових відходів (полігон №1 не відповідає санітарно-гігієнічним вимогам). Планується створення нових заводів для утилізації промислових та побутових відходів в районі «Дальницьких кар'єрів» (зараз там існує сміттєзвалище). Також планується провести аудит технологічних процесів на підприємствах.

Анофелогенність території. Одеса характеризується високим рівнем малярійної небезпеки. Цьому сприяє наявність на території міста високої площі водних об'єктів, серед яких є уражені паразитофауною (район Пересипу). З метою оптимізації планується упорядкування району Пересипу [5].

Електромагнітне забруднення. Важливими джерелами забруднення є лінії електропередач високої напруги «Усатого – Аджалик», «Усатого – Молдавська ТЕЦ», «Усатого – Новоодеська» [6]. Також джерелами забруднення є об'єкти радіотелевізійно-передавального значення та стільникового зв'язку. Планувальні вимоги щодо дотримання обмежень знаходяться в межах норми.

Шумове забруднення. Основними джерелами шуму є магістральна вулична мережа, залізниця, аеропорт «Одеса». Шумове забруднення (особливо від магістральної вуличної мережі) перевищує норму. Передбачається будівництво локально-комунальних комплексів, що будуть виконувати роль захисного екрану.

Зелена зона міста. Зелена зона міста представлена парками, скверами, набережними бульварами. Крім того, в місті є озеленені території, насадження

яких мають неупорядкований характер і не сформовані у зелену зону (прибережні схили та ін.). Вона має розсіяний (груповий) тип каркасу. Площа зеленої зони – 742, 1 га. Забезпеченість населення зеленими насадженнями складає 7,4 м²/чол., що складає 34% від норми.

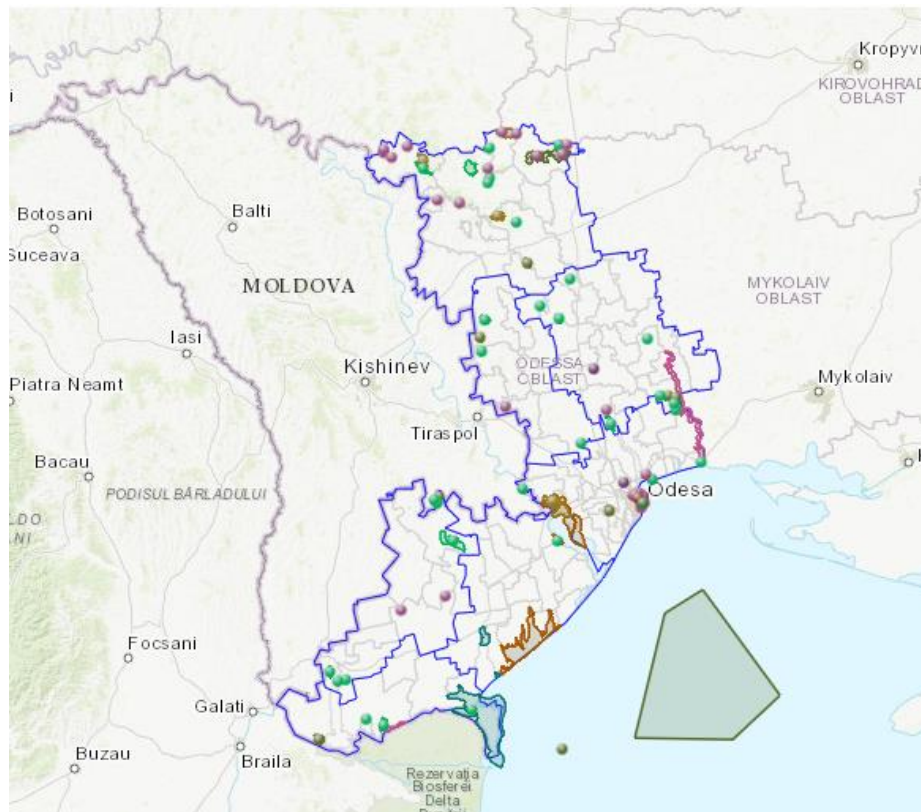

Рис. 2.1.1 Природно-заповідний фонд Одеської області в розрізі територіальних громад, за [5]

Планується її розширення за рахунок створення нових парків і скверів. Природно-заповідний фонд. В місті існує 3 об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення («Одеські катакомби», «Ботанічний сад», «Зоологічний парк») та кілька – місцевого значення (парки, сади, санаторії і т. д.). В цілому об'єкти ПЗФ займають площу 246,3 га.

Таким чином, Одеса – велике портове місто, яке знаходиться на березі Чорного моря. Воно належить до міст із помірно несприятливою екологічною

ситуацією. Основними забруднювачами навколишнього середовища в Одесі є промислові підприємства, транспорт, комунальні і промислові викиди і скиди. Також значною проблемою є електромагнітне забруднення території, що поширюється від лінії електропередач високої напруги, та малярійна небезпека. У місті проводяться заходи із захисту середовища міста від негативного антропогенного впливу: будуються нові і вдосконалюються старі очисні споруди, модернізуються шкідливі підприємства, розширюється площа зелених насаджень.

Далі будемо аналізувати особливості організації туризму та стан туристичної інфраструктури в регіоні.

2.2. Організація сфери туризму та стан туристичної інфраструктури в регіоні

Одеський регіон має в наявності сприятливі природно-кліматичні умови та курортно-рекреаційні ресурси. Лікувальний профіль курортів міста та області – клімато-бальнеогрязьовий. Одеська область характеризується наявністю природних лікувальних ресурсів: мінеральні води; пелоїди (лікувальні грязі), ропа лиманів та озер; морське узбережжя; природні об'єкти і комплекси зі сприятливими для лікування, оздоровлення та медичної реабілітації кліматичними умовами. Кліматичні умови області сприятливі для курортно-рекреаційної діяльності. Лікувальними водними об'єктами на території області є відомі родовища пелоїдів Куяльницького і Хаджибейського лиманів, а також родовища мінеральних вод Одеське, Куяльницьке, Чорноморське.

6 березня 2019 року набув чинності Закон «Про оголошення природних

територій Куяльницького лиману Одеської області курортом державного значення», що дозволить забезпечити належну охорону і сталий розвиток території курорту. На сьогоднішній день розроблено дорожню карту, стратегічний портфель проектів та схему перспективного розвитку курорту «Куяльник».

Станом на 01.01.2019 природно-заповідний фонд Одеської області складається з 123 територій і об'єктів, серед яких 16 об'єктів загальнодержавного значення і 107 об'єктів місцевого значення. Загальна площа природно-заповідних територій 150,8 тис га, або 4,57% загальної площі території Одещини.

Найбільш значущі та відомі об'єкти природно заповідного фонду:

- Дунайський біосферний заповідник – площею майже 50 тис га вважається найбільшим болотистим заповідником в Європі. Дунайська дельта – це наймолодша природна суша Європи. За багатством рослинного і тваринного світу дунайська дельта є унікальним, неповторним місцем в Європі й посідає 3 місце у світі. Частина заповідника увійшла до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Згідно з прогнозами Всесвітньої туристичної організації, одним із найперспективніших видів туризму у третьому тисячолітті будуть культурно-пізнавальний, тематичний, пригодницький та екологічний. Урбанізація та мобільність населення світу, ізольованість його від природного середовища, а також погіршення екологічної ситуації, пов'язаної з діяльністю людини, сприяють збільшенню попиту на цей вид туризму. Екологічний туризм успішно розвивається у багатьох країнах світу та приносить чималий прибуток організаторам та незабутні враження учасникам. Україна загалом, і окремі її регіони формують конкретні плани розвитку туризму і, в цих планах не останнє місце займає екологічний туризм.

Враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо тур, який поєднує в собі і культурно-пізнавальні, і пригодницькі та екологічні види. На крайньому

південному заході Одеської області, там, де територію нашої країни омиває Дунай, перед тим, як влитися в Чорне море, на лівому річковому березі розташований невеликий населений пункт – м. Вилкове.

Є чимало міст і селищ, розташованих на берегах річок, озер, морів. Але, мабуть, ніде не зустрічається таке повне органічне злиття населеного пункту з річкою, коли між ними немає чіткого кордону. Вилкове прийнято називати українською Венецією, і в цьому порівнянні є своя образна правомірність. Вулицями тут служать канали та протоки, а найпоширенішим видом транспорту є човен. З давніх-давен річка була жвавим торговим шляхом. У степах між Дунаєм та Дністром створювалися об'єднання племен та цілі держави. Свого часу тут панували скіфи і сармати, освоювали територію древні римляни, ця територія входила свого часу Молдавське князівство, і потім, протягом трьохсот років тут панувала османська Туреччина [17,с.12].

Ряд вчених-істориків вважають, що ці місця добре були відомі донським козакам: вони приходили сюди на риболовлю. Як відомо з історії, у ті далекі часи релігійний опір владі зливався із соціальним протестом. Втечею в ці очеретяні нетрі первозителі Вилкового хотіли врятуватися від усілякого переслідування. Козаки цієї групи були послідовниками однієї зі старообрядницьких течій, засновник якої, прийняв чернече ім'я Пилип – українською Пилип, і поселенців почали називати піліпонами, а згодом це слово стало звучати як «липоване». За переказами вони й створили 1746 року перше поселення у дельті – «Поселення Липованське» [41]. Постійний бівальні спосіб життя, вміння долати поневір'я і негаразди, вихована в походах і боях мужність і були тими необхідними якостями, які дозволили людям у топких плавнях спорудити поселення і вдихнути життя в безмовне царство зелених чагарників.

Нині, гуляючи містками вилківських вулиць, пропливаючи його мальовничими провулками, милуючись добротними доглянутими дворами та

старанно виплечаними садами, важко уявити, як перші жителі цього краю освоювали ці місця. Проте з кожним роком розширювалися, йдучи в плавні межі селища, заглиблювалися канали, перекидалися між будинками дерев'яні містки. Розросталися батьківські гнізда та створювалися вилківські рибальські династії. Місто пережило багато бід, що випали на частку Придунайського району. Якщо спробувати одним словом висловити найхарактернішу рису вилковчанина, його життєву позицію, то цим словом буде – вірність. Вірність своїй справі, своїй оселі, традиціям, своїй професії. Кожен родинний рід розростався, його генеалогічне дерево перепліталось корінням та гілками з іншими. Так, у Вилковому утворилися династії Полякових, Ушакових, Гладкових, Гнеушевих, Бойко та інших. Інтерес представляє вилківський човен, як засіб пересування і як промисловий. Вилківський човен своєрідний і самобутній.

Тільки тут вилківські майстри створюють свої твори за всіма законами старовинного ремесла. Вилківський човен має відмінні морехідні властивості. Носова її частина гостра, борти до центру стають пологими. Вся підводна частина відрізняється майже ідеальною обтічністю. Такий човен під час руху не знаходить на хвилю, не розсовує його, а розрізає, що дозволяє, як кажуть рибалки, не тягнути за собою воду. Човен дуже легкий на ходу і навіть з вантажем незабаром йде проти течії. Стійка на крутій хвилі за рахунок піднесеного носа та високих бортів. Це зроблено для того, щоб у пониззі Дунаю, де річкова хвиля стикається з морською та утворюється ламана амплітуда руху води, човен не захльостувало. З рибальством, з усім укладом життя вилковчан пов'язаний їхній говірка і властиві лише їхній мові особливості.

Свої назви вилківчани надали мережам, вітрам, іншим природним явищам. Вилкове славиться своєю юшкою з «саламуrom» – так званою гострою часниковою приправою з додаванням різних трав і коріння, що надають

традиційній рибальській страві неповторний смак і аромат.

- Нижньодністровський національний природний парк – природоохоронна територія, національний природний парк в Україні в пониззі р. Дністер, який входить в 10-ку найкращих національних природних парків України.

- Національний парк “Тузовські лимани” – розташований в межах річки Дунаю та Дністра та являє собою групу витягнутих вздовж морського узбережжя мілководних лиманів. Всі вони відділені від моря вузьким (від 50 до 400 м) піщаним пересипом (косою), що має довжину близько 40 км. “Тузовські лимани” одне з найкращих місць для дикого морського відпочинку, б'ордвочіну та лікування багном з лиманів. Засновано 1 січня 2010 року, площа 27 865 га.

- Розвиток курорту «Куяльник» – включає розвиток лікувально-оздоровчого туризму та інноваційних підходів до організації рекреаційної та лікувально-оздоровчої діяльності на курорті «Куяльник» та розроблений з метою створення основних функціональних складових курорту та забезпечення їх успішного функціонування, подальшого розвитку і удосконалення. Кількість туристів за 2016-2018 роки показує динаміку зростання. У 2016 році до Одещини завітало 4,8 млн. туристів, у 2017 році 5,7 млн. туристів, що демонструє зростання. Кількість гостей, які завітали у регіон протягом 2018 року перевищила показник 2017 року та становить 6,2 млн. туристів.

Якщо відстежити динаміку у 2017 році, то згідно даних Державної прикордонної служби України основну масу туристів становили гості з Молдови, Румунії, Білорусі, Ізраїлю, Туреччини, Німеччини, Грузії і навіть Філіппін - вони увійшли в 10 топ-країн, представники яких приїжджали на територію України. У 2018 році йде істотний приріст туристів з Молдови, Білорусі та Ізраїлю. Зростає й кількість гостей з Польщі та Австрії. У загальній структурі туристичного потоку в Одеську область переважає внутрішній туризм. Найчастіші гості з Київської,

Миколаївської та Вінницької областей України.

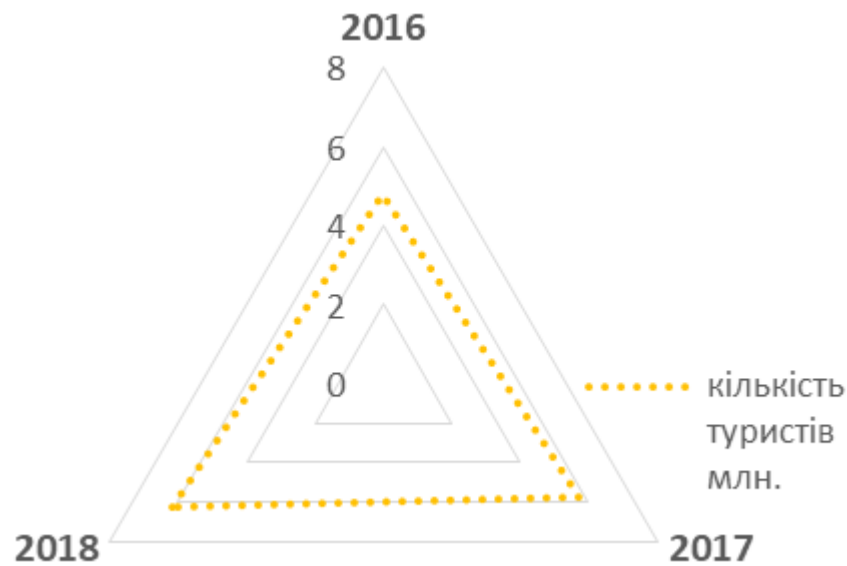

Рис. 2.2.1 Динаміка кількості туристів 2016-2018 рр., складено за [10]

У травні 2018 року круїзна компанія «Червона Рута» відновила 13-денні річкові круїзи Київ - Одеса - Київ і 8-денні круїзи Київ - Одеса з відвідуванням міст Вилкове та Ізмаїл, на теплоході «Принцеса Дніпра». У травні 2018 року було здійснено 2 судозаходи за напрямом Румунія – Вилкове – Ізмаїл - Румунія та у вересні 2018 року 2 судозаходи за напрямом Київ – Вилкове – Ізмаїл – Румунія – Ізмаїл – Вилкове – Київ.

Одеська область увійшла в ТОП-5 областей України за надходженням від туристичного збору. Три роки поспіль в області спостерігається динаміка збільшення надходжень від туристичного збору.

Загалом на території області діє 46 туристичних маршрутів. За 2018 рік розроблено та діють 19 нових маршрутів (7 екологічних, 5 гастрономічних, 5 релігійних, 2 розважальних). Найбільші туристичні потоки прямують по таких відомих маршрутах туристичної Одещини: Байдарки на Турунчуку; Бессарабська садиба "У Меланії"; Дністровська Амазонія; Ранчо дядюшки Бо; Таємне життя Сиверина Потоцького; Долина роз; "Як козаки за сілью

ходили..."; "По хвилях Бессарабії"; Чумацькими шляхами; Шабо та Акерман; Етнопарк "Нью Васюки"; Фрумушика-Нова; Дунайська-дельта – 0 км, та багатьох інших яскравих атракціях.

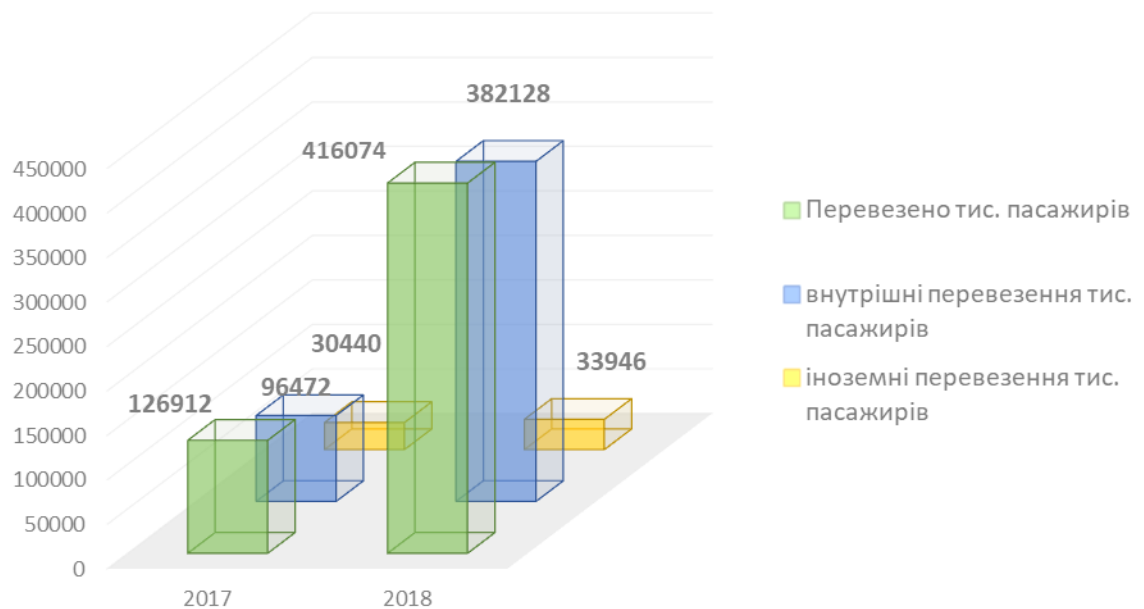

Рис. 2.2.2 Динаміка чисельності перевезених пасажирів, за [10]

Туристично-екскурсійний потенціал області також визначений численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями. Це відомі у світі Одеський національний академічний театр опери та балету, знамениті Потьомкінські сходи, місто Вилкове, фортеця XII-XV сторіч в місті Білгороді-Дністровському, розкопки античних міст Тіри і Ніконії, пам'ятники культової архітектури в містах Одесі, Ізмаїлі, Рені, Кілії та багато іншого. Біля 4500 пам'яток культурної спадщини та 12 міст області занесені до Списку історичних населених місць України. Понад 100 об'єктів культурної спадщини мають статус пам'яток національного значення, що створили Одещині імідж одного із найбільш відомих і популярних, через свою самобутність, місць для відвідування туристами і відпочиваючими.

За статистичними даними в Одеській області налічується приблизно 208 закладів розміщення, 396 закладів харчування та 321 курортний заклад, які можуть прийняти туристів.

Таблиця 2.2.1

Готелі та інші місця для тимчасового проживання [10]

	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2010 до 2000, %
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання, одиниць	96	79	80	81	80	81	84,4
Кількість номерів, одиниць	3674	3262	3701	3952	3817	4146	112,8
Житлова площа всіх номерів, тис. м ²	75,6	75,3	84,5	89,1	84,6	89,1	117,9
Одноразова місткість, місць	8161	6619	7425	7788	7541	8342	102,2
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	243,1	289,8	298,5	241,7	213,7	207,4	85,3

Готелі і заклади харчування в Одеській області фактично розподілились на дві групи: перша – ті, що закрились, і друга – які активно працювали, приймаючи переселенців і біженців. Туристський сезон 2022 року однозначно було названо «оздоровчим», що пов'язано з незвичайною роботою готельно-ресторанного бізнесу. З повними обмеженнями працювали прибережні готелі і ресторани біля моря, пляжні клуби з басейнами, аквапарки та театри, обслуговуючи туристів, вимушено переміщених осіб і місцевих жителів. Наповнюваність прибережних закладів досягала 60-80%.

Через відсутність туристів вартість житла на літній період в Одесі знизилась на 20-40%: апартаменти біля моря коштували 800 грн./добу; номер в приморському хостелі – до 400-500 грн./добу; номер у готелі в центрі міста – від 600 грн./добу; номер у готелі на узбережжі – від 800 грн./добу [2]. Змінився і середній чек у закладах харчування. Деякими рестораторами прийнято рішення безоплатного харчування переселенців і біженців, що суттєво вплинуло на збільшення кількості клієнтів. Таке рішення обумовлено як

соціальними, так і волонтерськими заходами. Але у загальному сенсі відбулось зменшення середнього чеку, який становив у середньому 560 грн., що на 30-50% менше порівняно з 2021 роком.

Одеська область втратила 84% з податків від туристичної діяльності у минулому році. За перший квартал 2022 року туристична галузь виплатила лише на 18% менше податків, ніж за той же період 2021 року. Загальна кількість платників податків у сфері туризму скоротилася на 10% [3].

Аналізуючи таку складну ситуацію в готельно-ресторанному бізнесі Одеської області доцільно відзначити позитивні складові, починаючи з середини літнього сезону 2022 року:

- зменшення повітряних атак та «відхід» бойових дій за р. Дніпро;
- повернення вимушено переміщених осіб із-за кордону;
- активне відновлення роботи малого і середнього бізнесу із залученням як вимушено переміщених осіб, так і місцевих жителів.

Всі ці фактори вплинули на можливість активної діяльності готелів, закладів харчування, розважальних центрів тощо. Фактично, туристичний бізнес почав активізуватись на початку літа 2022 р., що пов'язано як з перемогами на фронтах, так і початком нового сезону. До багатьох готелів почали заселятись міжнародні журналісти, експерти та активісти, а також частково і туристи.

Планові та аварійні відключення світла обумовили неможливість харчуватись у мікрорайонах з висотними новобудовами, які обладнано електропечами, а також зменшило можливість роботи невеликих фаст-фудів. Місцеве населення віддало перевагу стабільному відвідуванню кафе і ресторанів, обладнаних генераторами. Тим самим збільшуючи відсоток кількості клієнтів.

Перспективи відновлення діяльності у готельно-ресторанному бізнесі в Одеській області можуть бути пов'язані з декількома напрямками:

- розширенням транскордонного співробітництва. Після закінчення військових дій саме цей бізнес прийме на себе основну навалу бажаючих відвідати Україну і прикордонні території першими це відчують. На нашу думку, матимуть бажання приїхати: міжнародні туристи, працівники (для допомоги у відновленні країни) та журналісти. Повернуться також вимушено переміщені особи та мешканці України, які виїхали на роботу до інших країн, галузей тощо. Одещина має можливості приймати бажаючих заїхати до України з сухопутної (через Молдову і Румунію) та морської (з Болгарії і Туреччини) сторін. Оновлення Одеського аеропорту дозволить приймати пасажирів зі Східної та Західної Європи, Азії і Африки;

- імовірним напрямком розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Одеській області може стати відвідування внутрішніх туристів з метою оздоровлення, що обумовлено наявністю лікувально-оздоровчих закладів, мінеральних джерел та лікувальних грязей;

- продовження обслуговування місцевого населення.

16 вересня 2019 року Центром всесвітньої спадщини ЮНЕСКО офіційно підтверджено включення об'єкта «Тіра - Білгород (Аккерман) – на шляху від Чорного до Балтійського морів» до Попереднього списку ЮНЕСКО.

Налагодження системи якості і довіри у військовий період сприятиме подальшій співпраці.

2.3. Інноваційні продукти та технології в післявоєнному розвитку екологічного (зеленого) туризму в регіоні

Стратегічним напрямком розвитку туристичної галузі Одеської області є перетворення її у конкурентоспроможну, високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати вагомим чинником прискорення

соціально-економічного розвитку області, підвищення якості життя населення, гармонійного розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі.

Основними стратегічними завданнями є:

- орієнтація транспортної інфраструктури на обслуговування туристичних потоків;
- підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту;
- раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону;
- розвиток регіональної інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг.

Дослідження життєвого циклу туристичного продукту та факторів, які впливають на продукт у визначеній стадії, грає важливу роль у плануванні підприємством маркетингових заходів. Індустрія туризму дуже гнучка для інновацій і швидко їх сприймає, через це необхідно періодично переглядати підхід до продукту підприємства та заходи, що застосовуються до нього.

Концепція ЖЦТ виходить з того, що кожен товар, якими б відмінними споживчими властивостями він не володів, має свій певний період ринкової стійкості, тобто перебуває, «живе» на ринку обмежений час. Рано чи пізно він витісняється з ринку іншим, більш сучасним або більш дешевим товаром.

Цінність концепції життєвого циклу товару полягає в тому, що вона підкреслює, що хоча основні потреби можуть бути незмінними (пересування, зв'язок, розваги), існуючі товари не завжди будуть задовольняти потреби споживачів. Таким чином, незважаючи на те, що, можливо, не вдасться точно визначити позицію товару на кривій ЖЦТ, напевно відомо, що в якийсь момент товар потрапить на ринок і буде залишатися там до тих пір, поки товар – конкурент не почне задовольняти потребу краще або за більш низькою ціною, або поки нова технологія не зробить його форму задоволення потреби

застарілою. На додаток до цього можна сказати, що різні стадії життєвого циклу вимагають різних підходів як власне до товару, так і до маркетингових рішень [4].

Класична теорія маркетингу виділяє чотири стадії кривої життєвого циклу товару: етап впровадження, зростання, зрілості та етап спаду. Виходячи з того, що інноваційні процеси охоплюють всі процеси сучасного виробництва, використовуються на всіх етапах життєвого циклу продукту, а в окремих випадках, навіть, допомагають проводити моніторинг причин виходу продукту з ринку, автор пропонує розглядати з точки зору інноваційного менеджменту такі етапи життєвого циклу туристичного продукту:

1. Дослідження ринку.
2. Розробка продукту.
3. Вихід продукту на ринок.
4. Зростання продажу.
5. Етап зрілості продукту.
6. Спад продажу.
7. Вихід продукту з ринку.

Етап 1. Дослідження ринку

Однією з основних умов ефективного функціонування підприємства, яке має ринкову орієнтацію, є детальне пізнання оточення і поточний моніторинг змін, які у ньому відбуваються. Головною передумовою проведення маркетингових досліджень на туристичному ринку є потреба отримання такої інформації, при якій прийняття рішень не буде обтяжене високим ризиком. Туристичний ринок не володіє власними методами проведення досліджень і використовує у цій сфері загальноприйняті методи маркетингових досліджень.

Достовірна, якісно зібрана інформація дає фірмі змогу досягти певних конкурентних переваг, що знижує фінансові ризики і небезпеки для образу фірми, дозволяє об'єктивніше визначати ставлення споживачів до фірми та її

продуктів, аналізувати зовнішнє середовище, вдосконалювати стратегію і тактику ринкової поведінки, підвищувати довіру до реклами. Зазначимо, що маркетингове дослідження є системним і об'єктивним пошуком та аналізом інформації для ідентифікації й вирішення довільної проблематики у сфері маркетингу.

Маркетингове дослідження є системним у тому разі, коли всі прийняті рішення у його межах є старанно організованими та запланованими. Об'єктивність маркетингового дослідження забезпечується застосуванням наукових методів вирішення маркетингових проблем.

Маркетингові дослідження, які ведуться для потреб туристичного підприємства, стосуються нагромадження та оброблення інформації про:

- туристичний ринок, суб'єктів, які на ньому функціонують;
- ринкову позицію підприємства;
- конкурентне середовище;
- продаж туристичних послуг у часовому та просторовому вимірах;
- поведінку споживачів у процесі продажу;
- ступінь задоволення туристів;
- спостереження за цільовим ринком;
- інструменти впливу комплексу маркетингу (marketing-mix), про продукт, ціну, дистрибуцію, комунікацію підприємства з ринком;
- прогнозування тенденцій розвитку ринку на перспективу.

Проведення маркетингових досліджень забезпечує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень менеджерами туризму. Вони дозволяють: виявити значущі проблеми, які заважають ефективному веденню бізнесу; причини їх виникнення і можливі шляхи вирішення; визначити майбутні тенденції на туристичному ринку; виявити резерви та нові можливості; знайти ефективні шляхи ведення бізнесу, а також дають можливість краще зрозуміти запити ринку і зменшують ймовірність ризику від змін, які постійно виникають

на ринку [4].

Маркетингові дослідження включають отримання первинних даних та обробку вторинних, раніше отриманих даних шляхом дослідження публікацій, вивчення довідників, статистики подорожей. В цьому допомагає мережа Інтернет. Глобальне сховище інформації є невичерпним джерелом даних. Тут можна знайти будь-яку інформацію на спеціалізованих сайтах, отримати підписку на журнал та розсилку інформаційних листів щодо турів конкурентів, знайти підшивку минулих випусків журналів про мандри та багато іншої різнопланової інформації.

Спеціальне прикладне програмне забезпечення середовища Microsoft Office, Open Office та аналогічних пакетів дозволить представити результати дослідження в табличному чи графічному вигляді.

Етап 2. Розробка продукту

Створення нового турпродукту послідовно проходить через такі етапи:

- Генерування ідей відносно турпродукту, його кількісних і якісних властивостей на основі постійного вивчення дійсного і потенційного попиту. Ця робота винна проводитися постійно, тому що в туризмі мода, прихильності, переваги часто змінюються.

На цьому етапі розробки тур продукту важливим компонентом є наочне представлення, візуалізація ідеї, її виклад в предметному вигляді. Тут допоможуть ті самі продукти офісного середовища. Крім того, необхідно зробити огляд потенційних партнерів, а також, встановити з ними зв'язок. Це можливо зробити без особистого контакту через велику кількість додатків та програм для комунікації, напр., Skype, WhatsUp, Viber, а також, посередництвом електронного листування та комерції.

- Розробка концепції нового турпродукту. Полягає в наданні йому конкретних споживчих властивостей, що відповідають попиту цільового ринку і матеріально-технічним та фінансовим можливостям туристичної фірми.

Мається на увазі вибір маршруту, програми, виду туризму, набору і класності послуг.

Інтернет дає вичерпний перелік можливостей для цього. З його допомогою можна отримати доступ до баз даних готелів, авіаперевізників, підприємств бронювання авто. Є і можливість доступу до глобальних і спеціалізованих систем бронювання туристичних послуг. Їх використання дає можливість порівняти ціни і можливості різних вітчизняних і зарубіжних компаній. За допомогою даних систем скорочується час на створення продукту і знижується його вартість шляхом пошуку більшої вигоди в ціні для розробника.

На цьому етапі за допомогою різноманітного програмного забезпечення варто розробити віртуальну версію туру, яка не тільки дасть повне уявлення про тур до його апробації, а й допоможе в майбутньому шляхом його демонстрації ефективніше продавати споживачеві.

Пробний маркетинг, що означає продаж на ринку першої партії нового турпродукту з метою визначення відносин до нього потенційних покупців, а також виявлення й усунення можливих недоліків.

Шляхом підтримки зворотного зв'язку з першими приймаючими споживачами можна у вигляді анкетування, опитування, листування, інтернет-конференції виявити недоліки продукту, виділити ключові та важливі моменти і більш оперативно їх усунути. Також, підтримуючи зв'язок з туристом на місці його відпочинку можна оперативно коригувати проблемні моменти. Таким чином, туристичний сервіс виходить на абсолютно новий рівень, рівень повної та беззаперечної клієнтоорієнтованості.

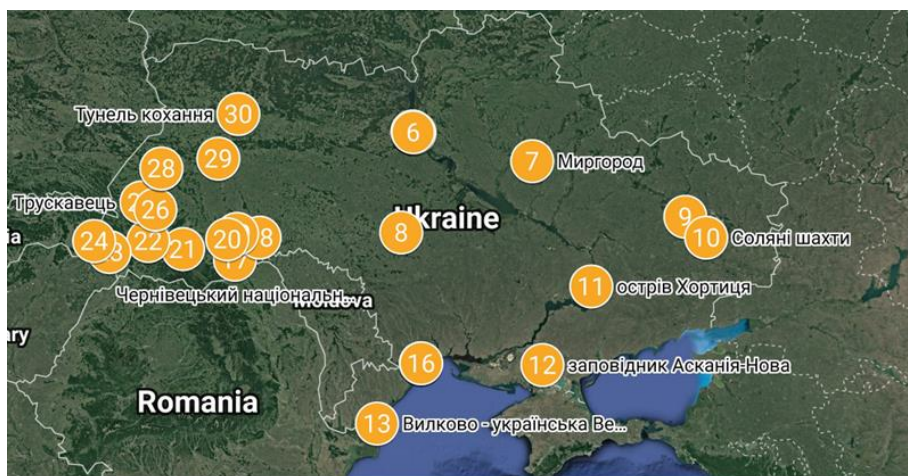
- Комерціалізація нового турпродукту, що полягає в організації його масового продажу. Цей етап знаменує перехід продукту до наступної стадії його життєвого циклу [2].

Туристичні продукти розробляються на основі наявних туристичних

ресурсів і забезпечуються туристичною інфраструктурою. Туристичні компанії оцінюють атрактивність ресурсів багатьма критеріями, наприклад, за доступністю, за відповідністю об'єкту тематиці майбутнього продукту, розташування об'єкта відповідно до маршруту подорожі, культурно-пізнавальна цінність об'єкту, тощо.

Проте, є низка об'єктів, які є своєрідними символами країни, чи міста, та які відвідуються туристами найчастіше за все, не зважаючи на основну мету подорожі. Такими є Ейфелева вежа в Парижі, Червона площа в Москві, Монумент Свободи в Нью-Йорку, Стіна Плачу в Єрусалимі, Піраміди в Єгипті, Софійський Собор та Києво-Печерська Лавра в Києві.

Пропонується топ-30 туристичних місць України, які матимуть найбільшу атрактивність для сучасних туристів як іноземних, так і внутрішніх у післявоєнний період (рис. 2.3.1).

Умовні позначення:

1. Художня галерея "FinchukArtCentre"	Київ	11. острів Хортиця	Запорізька	20. Дністровський князів	Заліщики
2. Софійський Собор	Київ	12. заповідник Асканія-Нова	Асканія-Нова	21. Яремче - перлина Карпат	Яремче
3. Києво-Печерська лавра	Київ	13. Вилково - українська Венеція	Вилково	22. озеро Синьвір	Синьвірська полонина
4. Майдан Незалежності	Київ	14. Приморський бульвар	Одеса	23. Замок "Паламок"	Мукачеве
5. Ахеріський тунілі	Київ	15. Потьомкінські сходи	Одеса	24. гора Говерла	Трускавець
6. Дні з химерами (Бульвар Героїв)	Київ	16. Дерибасівська вулиця	Одеса	25. Трускавець	Трускавець
7. Миргород	Миргород	17. Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	Чернівці	26. Моршин	Моршин
8. Національний дендрологічний парк Софіївка	Умань	18. Камінець-подільська фортеця	Камінець-Подільський	27. Площа Ринок	Львів
9. Свято-Успенська Лавра	Святогірськ	19. печера Оптимістична	Коропак	28. Львівський оперний театр	Львів
10. Солоні шахти	Солондар			29. Свято-Успенська Почаївська лавра	Почаїв
				30. Тунель кохання	Клевань

Рис. 2.3.1. Найпривабливіші туристичні об'єкти України, за [23, 39]

Етап 3. Вихід продукту на ринок

На цьому етапі постає питання де і як продавати вироблений продукт. Звичні канали збуту вже відживають свій час. Нині все більшої популярності набирає «безконтактний» продаж, коли туристу не обов'язково звертатися в офіс туристичної агенції.

Мережа Інтернет може стати не тільки незамінним помічником при створенні туристичного продукту, а й ефективним інструментом продажу. В такому випадку, агенту необхідно мати в арсеналі кілька способів оплати послуг, мінімальний набір оргтехніки, підключити послугу електронного підпису і, звичайно, власне магазин в інтернет-просторі.

Безліч сервісів пропонує розмістити інтернет-магазин на торгівельному майданчику як за символічну плату, а й, навіть, деякі – безкоштовно. Найвідомішими на сьогодні торгівельними майданчиками є Prom.ua, olx.ua та rozetka.com.ua. Функції магазину може виконувати і сайт агенції, якщо це передбачено функціональним наповненням, тобто, передбачено підключення модулю «вітрина».

Все більшу популярність набирає продаж у соціальних мережах. Тут можна розміщувати інформацію про себе, про свої послуги, спеціальні пропозиції, рекламу, спілкуватися з потенційними споживачами. Головна перевага соціальних мереж – безкоштовність використання.

Ще один спосіб продажу в інтернеті – створення інтернет-магазину з шаблону і розміщення його під власним доменом. За таким принципом працює нині дуже популярна система ItTour. Крім підтримки турагенств, вона працює як система бронювання. Система пошуку та бронювання турів «Айті-тур» є універсальним інструментом для роботи менеджера по туризму. Система дозволяє порівнювати ціни від всіх провідних операторів України в одному вікні, зберігати інформацію про всіх заявках агентства (в т.ч. заброньованих у різних операторів) в одній системі. В системі представлені понад 1,5 млрд.

турів від 67 туроператорів по 78 країнам.

Але продажі в інтернеті були б неможливі без сучасних надбань у сфері електронної комерції. Електронна комерція – термін, що відноситься до використання Інтернету для проведення комерційних операцій між підприємствами або між підприємством та споживачами.

Електронна комерція є одним з основних елементів електронного бізнесу й охоплює будь-які форми ділових угод, укладання яких здійснюється електронними засобами замість фізичного обміну або безпосереднього фізичного контакту.

Сучасна електронна комерція представлена у вигляді електронних грошей, крипто валюти, електронних гаманців, систем інтернет-банкінгу та систем ios-pay, Android-pay, а також, обмінних систем PayPal, Web-money та їх аналогів. Значна перевага їх у можливості внутрішньої конвертації валют, безособової участі в процесі оплати, відносно низькій вартості обслуговування і їх беззаперечній зручності для користувача.

Електронний підпис – вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

Етап 4. Зростання продажу

В певний момент життєвого циклу продукту він стає відомим та починає охоплювати свою певну аудиторію. Якщо цього не сталося, необхідно переглянути маркетингову стратегію та вжити заходів задля популяризації продукту.

Стандартно, вести конкуренцію можна ціновими і неціновими методами. Якщо цінові методи передбачають лише зниження ціни продукту, то для

нецінових методів є величезний інноваційний потенціал, адже цей простір не є сталим і постійно змінюється.

Серед нецінових методів популяризації тур продукту можна виділити:

- Введення ексклюзивних послуг;
- Зміна якості продукту;
- Пожвавлення рекламної кампанії;
- Ко-брендинг – об'єднання з відомим брендом для спільного проведення рекламних акцій;
- Розробка бонусних програм та системи лояльності;
- Ре-брендинг – незначна зміна ознак фірмового стилю;
- Заохочення до продажу партнерів;

Засобами новітніх технологій найпростіше рішення для фірми – використання реклами. За допомогою технологій можливим є створення та розміщення реклами. Зазвичай новостворені туристичні агентства вибирають дешеві рекламні засоби. Це пов'язано з тим, що туристичне агентство з невисоким товарооборотом не має можливості організувати повномасштабну рекламну компанію. Реклама в мережі Internet не потребує великих затрат і є досить ефективною в сучасних умовах комп'ютеризації суспільства. Користування мережею Internet в рекламних цілях є досить зручним, тому що пропонує велику кількість різноманітних варіантів реклами. Крім того, є можливість розміщувати рекламу у різних формах: відео-файли, рекламні звернення, рекламні каталоги, презентації, та багато інших форм.

Розміщення реклами в соціальних мережах може бути як платним, так і безкоштовним, розміщення реклами на спеціалізованих сайтах також, розміщення в пошукових системах тільки платне.

Перевагами реклами в мережі є:

- масовість;
- динамічність, що проявляється у простоті розміщення, коригування та

видалення;

- простота створення та впровадження, що означає відсутність необхідності звертатися до фахівців з реклами для її розробки, адже користувач, що володіє базовими навичками користування комп'ютерними програмами редагування графічних зображень може створити звернення власноруч.

Рекламні функції може виконувати web-сторінка або сайт. Нині web-сайти виконують безліч функцій. Вони можуть містити вбудований модуль пошуку та бронювання туру, бути архівом публікацій, журналів і каталогів та містити вичерпну інформацію про можливості як для клієнтів, так і для партнерів.

Етап 5. Етап зрілості продукту

Дана стадія життєвого циклу туристичного продукту характеризується тим, що на даний продукт існує сталий попит. Він завоював свого споживача, ним активно користуються. Це найбільш тривала стадія життєвого циклу продукту. Щодо технічної і технологічної підтримки продукту, на цьому етапі активно використовують технічні засоби маркетингу та надбання маркетингової сфери інновацій. Тобто, всі технології рекламного характеру, напр., віртуальні екскурсії, мультимедія, тощо.

Етап 6. Спад продажу

Для цієї стадії життєвого циклу туристичного продукту характерним є погіршення попиту продукту внаслідок не повного задоволення ним очікувань споживача. Тут варто повернутися до досліджень ринку і виявити причини спаду. Їх можуть провокувати різні фактори. Причини спаду попиту на туристичний продукт умовно можна поділити на 5 груп:

1. Зміна моди. Суспільство завжди підкоряється певним загальноприйнятим тенденціям часу, які називають модою. Такі тенденції охоплюють великий обсяг сфер життя людини. Це стосується суспільної поведінки,

вподобань щодо їжі, одягу, косметики, тощо. Моду викликають цілеспрямовані дії брендів, виробників товарів або безумисні дії суспільних діячів, кумирів молоді, публічних персон. Сучасне суспільство пропагує здоровий образ життя, прагнення до саморозвитку, самопізнання та мандрів. Дана тенденція моди дуже корисна для туристичного бізнесу.

2. Моральна застарілість продукту. Туризм – передусім враження. Користуватися постійно одним і тим самим продуктом, хоч би яким цікавим і насиченим він не був, готові далеко не всі. Тому, туристичні фірми періодично модернізують продукти, поповнюють їх асортимент і виводять з ринку ті, що вже втратили свою новизну. Стандартно, термін життя продукту в туризмі становить 3-5 років.

3. Зниження якості продукту. Зниження якості може бути причиною зміни постачальника, коливатися залежно від сезону, може залежати від зміни персоналу підприємства, що обслуговує туриста. Але зниження якості продукту при збереженні його ціни неодмінно призведе до спаду його продажу.

4. Помилки маркетингової стратегії. Помилки можуть стосуватися неправильного підходу до ціноутворення, провальної рекламної кампанії, збутової стратегії. Маркетинг відіграє ключову роль у стані попиту на продукт, тому важливо приділяти йому увагу та постійно підтримувати зворотній зв'язок зі споживачем, аби розуміти об'єктивний рівень співвідношення ціна-якість продукту, бачити ринкову ситуацію та вчасно реагувати на будь-які зміни в структурі попиту і потреб сучасного туриста. Адже, який би не був якісний продукт, необхідно правильно визначити кому, де і як його продати. Бувають випадки, коли продукт сам забезпечує собі рекламу, але такі випадки вкрай рідкісні. Тому, правильна побудова маркетингової стратегії означає половину успіху продукту компанії.

5. Неефективний менеджмент. Персонал компанії та її партнери повинні бути зацікавлені у продажу продукту. Необхідно вчасно та правильно

стимулювати до продажу конкретного продукту.

На цій стадії життєвого циклу продукту необхідно прийняти важливе для його подальшого життя рішення: перейти до його модернізації або повністю вивести з ринку. Частіше, продукт частково або повністю змінюють, ніж припиняють продаж, адже розробка нового продукту потребує значних вкладень фінансових та трудових ресурсів. Тому, простіше і дешевше переробити продукт, враховуючи ті фактори зниження рівня продажу, що було зазначено вище. В дуже рідких випадках це не є можливим і тоді продукт входить у фінальну фазу свого життєвого циклу.

Етап 7. Вихід продукту з ринку

Даний етап життєвого циклу продукту є досить важливим, адже тут важливо зробити повний аналіз життя продукту, врахувати статистику його продажу і зробити глибинний аналіз причин неможливості його подальшого розвитку. В цьому допоможе зворотній зв'язок з його споживачами, адже хто, як не його споживач може пояснити чому не хоче його більше купувати.

Продовження активних маркетингових досліджень стане на користь для визначення можливих змін в самому продукті та визначення причин спаду його продажу. Враховуючи цей досвід у подальшій роботі, в майбутньому можна уникнути суттєвих втрат при формуванні нового більш рентабельного продукту і підняття популярності вже існуючих.

За інформацією Департаменту інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного співробітництва і туризму Одеської обласної державної адміністрації, суб'єктами туристичної діяльності області вживались заходи щодо популяризації існуючих та створення нових туристично-екскурсійних маршрутів, які пролягають через території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Так, зокрема, запроваджено новий дводенний туристичний маршрут "Казковий Дунай". Програмою туру передбачено ознайомлення з туристичним

потенціалом Дунайського біосферного заповідника, дві тематичні водні екскурсії ("Українська Венеція" і "Дунайська дельта – "0 км") та відпочинок на острівній стилізованій липованській садибі-музеї "Квакенбург".

Ще в 2014 році, у зв'язку з активізацією розвитку в області велотуризму, суб'єктами туристичної діяльності розроблено три веломаршрути, які пролягають через території та об'єкти природно-заповідного фонду, зокрема це маршрути:

- "До Тилігульського лиману", який пролягає вздовж узбережжя Тилігульського лиману і передбачає ознайомлення велотуристів з флорою і фауною регіонального ландшафтного парку "Тилігульський";

- "Буджацьким степом" – складовою цієї туристичної програми є екологічний маршрут "Тузовська стежка", розроблений адміністрацією Національного природного парку "Тузовські лимани". В рамках даного маршруту, протяжність якого сягає 2 км, можна ознайомитися з природою і мешканцями цього парку;

- "Савранський ліс", яким передбачено ознайомлення з унікальним, найбільшим за площею вододільним лісом в межиріччі Дністра та Південного Бугу – територією ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Савранський ліс". Програмою маршруту передбачено відвідування Музею лісу, який облаштовано у адміністративному будинку ДП "Савранське лісове господарство" та "Вікового дуба" – ботанічної пам'ятки природи місцевого значення.

Для інформаційного забезпечення туристів і покращення якості туристичного обслуговування на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду діють інформаційні туристичні центри, зокрема на території Дунайського біосферного заповідника, Нижньодністровського Національного природного парку, регіонального ландшафтного парку "Тилігульський" та парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва "Дністер". Крім того, на територіях

та об'єктах природно-заповідного фонду діє понад 20 "зелених стоянок" – облаштованих місць для відпочинку туристів і екскурсантів.

Також Департаментом була проведена конференція щодо реалізації міжнародного проекту «Туризм як каталізатор економічного розвитку сільських територій», надано сприяння туроператорам щодо розробки нових туристичних програм з відпочинком на базі сільських садиб у с. Червона Коса Білгород-Дністровського району та у с. Северінівка Іванівського району Одеської області. Крім того, було проведено міжрегіональний круглий стіл «Інновації та кращі рішення у сфері екологічного туризму та активних видів відпочинку» із залученням Української асоціації активного та екологічного туризму.

Україна запрошує країни ОЕСР долучитися до проєктів післявоєнного зеленого відновлення. Про це було заявлено під час онлайн-виступу на засіданні робочої групи GREEN Action Task Force Організації економічного співробітництва та розвитку у Стамбулі 11 травня 2023 року.

На відкритті спеціальної сесії “Довкіллеві наслідки російської агресії проти України, перспективи зеленої відбудови України та роль GREEN Action Task Force”, учасникам засідання було доведено про колосальні масштаби завданої російськими загарбниками шкоди довкіллю України.

Але, не дивлячись на повномасштабну війну та значні соціально-економічні наслідки, Україна зберігає курс на реформування та розвиток сфери захисту довкілля. Задля післявоєнного відновлення та розвитку України минулого року було розроблено Національний план відновлення від наслідків війни, що включає розділ “Екологічна безпека”.

“Національний план відновлення в довкіллевій сфері буде втілений в життя завдяки реалізації 9 ключових реформ та 52 проєктів із загальним бюджетом у розмірі 25,5 млрд євро. Ми запрошуємо міжнародних партнерів долучитися до спільних зусиль, необхідних для зеленого відновлення та розвитку України” [30].

Організація економічного співробітництва та розвитку об'єднує 37 найбільш економічно розвинених країн світу. У засіданні GREEN Action Task Force взяли участь посадовці високого рівня з країн Східної Європи, Кавказу та Центральної Азії та зацікавлених країн-членів ОЕСР, а також представники фінансових установ, громадських організацій та приватного сектору.

Отже, дослідження життєвого циклу туристичного продукту та факторів, які впливають на продукт у визначеній стадії, грає важливу роль у плануванні підприємством маркетингових заходів. Індустрія туризму дуже гнучка для інновацій і швидко їх сприймає, через це необхідно періодично переглядати підхід до продукту підприємства та заходи, що застосовуються до нього.

Екологічний екстрим-тур «Дунайський оселедець»

Пропонуємо провести кілька незабутніх днів у дельті Дунаю – краї унікальної природи – зоні Дунайського біосферного заповідника. На вас чекають барвисті острови з унікальною первозданною рослинністю, заселені 258 видами птахів та 41 видом звірів. Водні масиви дельти мають у своєму розпорядженні 97 видів риб, у тому числі унікальним дунайським оселедцем. Програма дводенного туру для невеликої (4-8 осіб) групи (екстремальні умови для дорослих полягають у потенційній небезпеці ділянок з дуже швидким перебігом та ламаною амплітудою руху води при виході на лов оселедця).

Таблиця 2.3.1

Програма туру “ Дунайський оселедець”

Дні туру	Програмні заходи
1 день	Виїзд із Одеси самостійний (на міжміському чи особистому транспорті) із розрахунку 240 км з урахуванням часу прибуття до Вилкового до 12.00. 12.00-13.00 – пішохідна оглядова екскурсія Вилковим «Місто на воді» 13.00-13.30 – обід за бажанням у кафе «Венеція» 13.30 – 15.00 – відбуття на острів на рибальську базу (водна частина екскурсії через Старостамбульське та Швидке гирла Дунайським біосферним заповідником) 15.00 – 16.00 – знайомство з рибалками, розселення у будиночках 16.00 – 19.00 – вихід з рибалками на лов дунайського оселедця 19.00 – вечеря. Юшка з дунайського оселедця саламуром за місцевими рецептами, риба в асортименті, місцеве вино, чай.
2 день	9.00 – 12.00 відбуття з острова та прибуття до Вилкового 12.00-13.00 – обід у кафе «Венеція» 13.00-15.00 – відвідування рибного вилківського ринку 15.00 – відїзд до Одеси.

Вартість включає: зустріч групи у Вилковому представником фірми Вилкове-тур; оглядову екскурсію Вилковим та водну екскурсію Дунайським заповідником; вечеря на острові та обід у Вилковому; нічліг на острові на рибальській базі.

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру “Дунайський оселедець”

№ з/п	Найменування витрат	Ціна, грн.	Кількість	Розрахунок (вказати порядок розрахунку)	Загальна сума, грн.
1	Проживання у 2-х місних будиночках	400 (за 1 номер на 1 добу)	4 номери	$400 \cdot 4 \cdot 1$	1600
2	Обід	1600 (за 1 обід на групу)	2 обід	$1600 \cdot 2$	3200
3	Заробітна плата супроводжуючого керівника туристичної групи	500 (за весь тур)	1	$500 \cdot 1$	500
4	Основні витрати	x	x	$\text{п.1} + \text{п.2} + \text{п.3}$	5300
5	Накладні витрати	x	10 % (від основних витрат)	$\text{п.4} \cdot 0,1$	530
6	Страхування групи туристів	x	5 % (від основних витрат)	$\text{п.4} \cdot 0,05$	275
7	Прибуток	x	20 % (від основних витрат)	$\text{п.4} \cdot 0,2$	1060
8	Загальна вартість туру	x	x	$\text{п.4} + \text{п.5} + \text{п.6} + \text{п.7}$	7165
9	Ціна путівки на 1 особу	x	x	$\text{п.8} / 8$	900

Таким чином, ціна путівки на 1 особу становить 900 грн., для дітей старшого віку діє скидка – 30%.

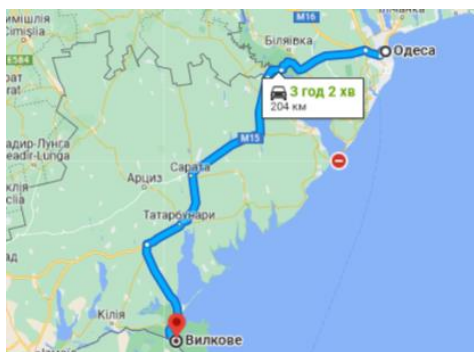

Рис. 2.3.2 Маршрут туру “Дунайський оселедець”.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження про екологічний туризм Одеської області можна зробити наступні висновки.

Одеський регіон має у своєму розпорядженні значну та різноманітну кількість ресурсних можливостей для використання та подальшого розвитку туризму. Аналіз даних дозволяє сформуванню системи їх переваг та недоліків (слабких та сильних сторін) та перспектив розвитку туризму в області.

1. Географічне та геополітичне розташування. Область є частиною морського фасаду України та розташована на перехресті найважливіших міжнародних шляхів (поромні переправи Одеса-Варна, Іллічівськ – Поті – Батумі, Рені-Галац, Рені-Тульча). Має 8 портів, залізничне, повітряне та автомобільне сполучення з іншими регіонами України та зарубіжними державами.

2. Національно-етнографічні особливості регіону. Найбільш численні народи (болгари, молдаване, гагаузи) проживають компактно, що дає можливості для збереження та розвитку самобутньої культури народів та народних промислів. Враховуючи компактне проживання народностей та національностей Одеської області – організація турів для діаспори.

3. Наявність найбагатших рекреаційних ресурсів (м'який морський клімат, лікувальні грязі та ріпа лиманів, мінеральні води, наявність піщаних пляжів). Наявність історичних пам'яток та архітектурних об'єктів. Наявність досвіду прийому гостей та різноманітна база туристичних послуг. Відсутність міжнаціональних, релігійних конфліктів, привітність та гостинність населення.

4. Варто зауважити, що недостатньо розвинені туристична та загальна інфраструктура за межами обласного центру. Міста та селища області не можуть забезпечити у достатній кількості готельне обслуговування туристів, їх

якісне харчування, що наш погляд пов'язане з відсутністю чітко розробленої програми розвитку на місцях, відсутність достатніх інвестиційних вкладень у цю сферу.

5. Занедбаність низки об'єктів – пам'яток історії, архітектури та культури, невідповідність пляжів вимогам світових стандартів. Нестача кваліфікованих кадрів та досвіду роботи у районних центрах Одеської області.

6. Слабка маркетингова та рекламна діяльність з розробки та популяризації туристських ресурсів, віддалених від обласного центру.

7. Широкі можливості для розвитку сільського туризму, оскільки низка сіл області мають давню історію, у них відроджуються народні промисли, надається можливість спілкування з природою та придбання екологічно чистих сільськогосподарських продуктів.

8. Використання світового досвіду зі створення комплексів екзотичного та пригодницького туризму (прикладом можуть бути підводний туристичний комплекс під водою на Багамах, крижаний готель у Швеції та ін.); Загалом регіон Одеської області дуже багатий на туристичні ресурси та їх використання збільшується рік за роком.

9. Туристична галузь є стратегічним вектором розвитку області, яка має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення, сприятливий клімат, найбільший морський порт України, курортно-рекреаційний комплекс, транспортна, фінансова та соціально-культурна інфраструктура.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Візерська М. С. Використання інноваційних продуктів та технологій як елемент управління життєвого циклу туристичного продукту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://maptimes.inf.ua/CH_20/Ch20_Article5_Life-cycle-management-of-touristic-product.html.
2. Воробйова О. А. Екологічний туризм як чинник сталого розвитку природно-заповідних територій / О. А. Воробйова // Екологічні науки. – 2012. – № 2. – С. 119–129.
3. Всесвітня туристична організація. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.
4. Гамор Ф. Про підвищення ролі природоохоронних установ у розв’язанні проблем сталого розвитку в Україні / Ф. Гамор // Зелені Карпати. – 2009. – № 1-2. – С. 16-18.
5. Генеральний план міста Одеса. 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://omr.gov.ua/images/File/genplan/GPf2015.zip>.
6. Гетьман В. І. Екотуризм у національних парках. Екотуризм чи екологічний туризм: теорія і реальність / В. І. Гетьман // Екологічний вісник. – 2002. – № 7. – С. 24–28.
7. Гетьман В. Г. Структурно-функціональне управління заповідною справою / В. Г. Гетьман // Персонал. – 2006. – № 4. – С. 66–73.
8. Гетьман В. І. Теоретико-методичні питання визначення рекреаційних навантажень на ландшафтні комплекси природно-заповідних територій / В.І. Гетьман // Екологічний вісник. – К.: ВЕЛ, 2004. – № 4. – С. 4-8.
9. Глушко В. Вектор розвитку туризму в Україні / В. Глушко // Вісник Київського національного торгівельно-економічного університету. – 2019. – №2. – С. 64-75.

10. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>.

11. Гольонко Р. А. Правові проблеми управління у сфері функціонування та розвитку біосферних заповідників України / Р. А. Гольонко // Теорія і практика правознавства. – 2016. – Вип. 2 (10). – С. 1-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/7>.

12. Данилишин Б. М. Наукові нариси з економіки природокористування : [моногр.] / Б. М. Данилишин. – Київ : РВПС України НАН України, 2008. – 280 с.

13. Даниляк О. О. Понятійно-категоріальний апарат державного управління у сфері природно-заповідної справи: становлення та утвердження / О. О. Даниляк // Економіка та держава. – 2008. – № 9. – С. 96–99.

14. Департамент інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, міжнародного співробітництва і туризму. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/oda/departamenty-ta-upravlinnya/upravlinnya-turyzmu-rekreacziyi-ta-kurortiv/>.

15. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

16. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навч. посібник / О. Ю. Дмитрук. – К. : Альтерпрес, 2004. – 192 с.

17. Дмитрук О. Ю. Екологічний туризм у системі суспільно-економічних відносин / О. Ю. Дмитрук // Економічна та соціальна географія. – К., 2001. – С. 89–95.

18. Дребот О. І. Система державного управління природно-заповідним фондом України та її регіонів / О. І. Дребот // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 205-209. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://re.gov.ua/re201104/re201104_205_DrebotOI.pdf.

19. Дудникова І. І. Концепція заповідної справи: сутність, значення,

основні тенденції становлення і формування / І. І. Дудникова. // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2012. – №50. – С. 231-242.

20. Екологічний туризм та національні природні парки України // Українська асоціація активного та екологічного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pryroda.in.ua/files/2015/03/Katalog_UAETA2015_spring.pdf.

21. Епоха затягнутих пасків. Скільки Україні чекати на відновлення довоєнного рівня життя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/gitqv> (дата звернення: 10.04.2023).

22. Європейський зелений курс і кліматична політика України : аналіт. доп. / [С. П. Іванюта, Л. М. Якушенко] ; за заг. ред. А. Ю. Сменковського. – Київ : НІСД, 2022. – 95 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.12>.

23. Звіт про стратегічну екологічну оцінку стратегічного розвитку Одеської області на період 2021-2027 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/5e07257157f31.pdf>.

24. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С. П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. – К. : НІСД, 2020. – 110 с.

25. Ковтун О. М. Правові аспекти охорони територій та об'єктів природнозаповідного фонду України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / О. М. Ковтун. – Київ : Б.в., 2008. – 16 с.

26. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

27. Коценко К.Ф., Громоздова Л. В. Сільський та екологічний туризм: сучасні тенденції та роль у підвищенні рівня соціально-економічного розвитку сільського населення України Л. В. Громоздова Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2019. – № 18. – С. 22-30.

28. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. /

О.О.Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

29. Любонько Т. В. Формування організаційно-економічного механізму розвитку екологічного туризму / Т. В. Любонько // Ефективна економіка. – 2014. – № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3761>.

30. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/>.

31. Мудрак О. В. Інноваційні підходи щодо створення раціональної системи природних парків як об'єктів екологічної мережі (на прикладі Поділля) / О.В.Мудрак // Екологічний вісник. – К.: ВЕЛ. 2007. - № 6. – С. 26-29.

32. Надієнко О.І. Правове регулювання сфери туризму: становлення та розвиток вітчизняного законодавчого інституту / О. І. Надієнко // Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – №3. – С. 110-113.

33. Одеська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/>.

34. Одеська обласна рада. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oblrada.odessa.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1045&Itemid=256&lang=uk.

35. Олійник Я. Б. Екологічний туризм на теренах національних природних парків і біосферних заповідників України в міжнародний рік екотуризму та гір / Я. Б. Олійник, В. І. Гетьман // Вісн. Київ. націон. ун-ту імені Тараса Шевченка. Сер. геогр. – 2002. – Вип. 48. – С. 5–11.

36. Опанасюк Ю. А. Управління сферою рекреації в міських агломераціях / Ю. А. Опанасюк, Матвєєва Ю. Т. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2019. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1538>.

37. Павлун Ю. І. Удосконалення державного управління природно-заповідним фондом України / Ю. І. Павлун. // Публічне адміністрування: теорія

і практика : наук. пр. – 2011. – № 1 (5). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01\(5\)/11pyizfu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-01(5)/11pyizfu.pdf).

38.Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є.В.Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.

39.Паспорт Одеської області. 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/5b29ef2c34add.pdf>.

40.План відновлення України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://recovery.gov.ua/>.

41.Поливач К. А. Історико-культурна спадщина як фактор розвитку регіонів та населених міст України [Текст] / К. А. Поливач // Український географічний журнал. – 2005. – № 1. – С. 55-62.

42.Природно-заповідний фонд Одеської області в розрізі територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-15.html>.

43.Природно-заповідний фонд України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua/>.

44.Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України. / Відомості Верховної Ради України [Текст]. – 2004. – №13. – Ст. 180.

45.Про екологічну мережу України: Закон України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 45, ст.502) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

46.Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 47, ст.405). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text>.

47.Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України Постанова Кабінету міністрів України від 12 травня 1997 р. № 439 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439->

97-%D0%BF#Text.

48.Про охорону навколишнього природного середовища (Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 41. – Ст.546) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

49.Про природно-заповідний фонд України: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 34. Ст. 502) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

50.Про стимулювання розвитку регіонів (зі змінами та доповненнями) [Текст]. Закон України від 08.09.2005 р. № 2850-IV / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради. – К., 2005. – № 51. – Ст. 548.

51.Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – №31. – Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre>.

52.Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dostup.pravda.com.ua/request/13964/response/22466/attach/4/attachment.pdf>.

53.Регіональний туризм: стратегія, ресурси, перспективи розвитку: Монографія / Кол. авторів; ред. Н. П. Мешко, В. Є. Редько, О. П. Крупський. – Дніпро, 2016. – 321 с.

54.Розвиток заповідної справи в Україні і формування Пан'європейської екологічної мережі. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Рахів, 11-13 листопада 2008). Ред. колег: Гамор Ф.Д. (відп. ред.) та ін. – Рахів, 2008. – 510 с.

55.Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її 5. оптимізації / [Т.Л. Андрієнко, В.А. Онищенко, М.Л. Клестов та ін.]; під ред. д.б.н. проф. Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 60 с.

56.Соловяненко Н. Наукові засади раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього середовища в Україніна шляху

до європейської інтеграції [Текст] / Н. Соловяненко // Землевпорядний вісник. – 2014. – №6. – С. 38–41.

57. Статистичний щорічник України за 2019 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2020. – 465 с.

58. Статистичний щорічник України за 2020 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2021. – 454 с.

59. Статистичний щорічник України за 2021 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2022. – 447 с.

60. Статівка О. О. Актуальні питання державного управління природно-заповідним фондом України / О. О. Статівка // Нац. вісник Ужгород. нац. ун-ту. Серія : Право. – 2015. – Вип. 35. – Ч. 2, т. 2. – С. 58–62.

61. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

62. Тарасова В. В., Нестерчук І. К., Ковалевська І. М., Осіпчук А. С. Географія туризму: Екологічний туризм: підр. Житомир, 2021. 252 с.

63. Терехух А. А. Сутність та значення екологічно-туристичних ресурсів у контексті розвитку екологічного туризму в Україні / А. А. Терехух, М. Ю. Хім'як // Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку: зб. наук. праць. – 2012. – № 727. – С. 449–454.

64. Тітова С. В. Управління та охорона земель природно-заповідного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://maptimes.inf.ua/CH_16/5.pdf.

- 65.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.
- 66.Туристична діяльність в Україні у 2020 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2021. – 78 с.
- 67.Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А.Ю. Парфіненка. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 312 с.
- 68.Туристичний сезон 2022 року. URL: <http://surl.li/gitfi> (дата звернення: 19.05.2023).
- 69.Управління природоохоронною діяльністю : [навч. посіб.] / Л. П. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, Ю. Г. МАСІКЕВИЧ, В. Д. СОЛОДКИЙ та ін. – Харків : НТУ «ХП», 2002. – С. 222-247.
- 70.Царик Л.П.6. Природні національні та регіональні ландшафтні парки як складові елементи природоохоронного та рекреаційного комплексів Тернопілля / Л.П. Царик // Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: Видавн. відділ ТНПУ, 2004. – № 3. – С.176-181.
- 71.Щодо концептуальних підходів до стратегії розвитку села. Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_18_2021.pdf.
- 72.Як проходить «оздоровчий» сезон в Одесі і як можна відволіктися від війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/gitkr> (дата звернення: 10.05.2023).
- 73.Ястремська О. О. Сучасні світові тенденції розвитку туризму / О.О.Ястремська // Проблеми економіки. – 2013. – №1. – С.22-27.
- 74.Sardak S. Global innovations in tourism / S. Sardak, V. Dzhyndzhoian, A. Samoilenko // Innovative Marketing. – 2016. – № 3. – P. 45–50.\

ДОДАТКИ
Додаток А

Національні стандарти України

Таблиця А.1

Національні стандарти України

Стандарт	Назва
ДСТУ ISO 13009:2016	Туризм. Вимоги та рекомендації з експлуатації пляжу.
ДСТУ ISO 13810:2016	Туристичні послуги. Промисловий туризм. Надання послуг.
ДСТУ ISO/TS 13811:2016	Інструкція з розроблення екологічних специфікацій щодо розміщення закладів.
ДСТУ ISO 14785:2016	Офіси туристичні і послуги з приймання туристів.
ДСТУ ISO 17680:2016	Таласотерапія. Вимоги до послуг.
ДСТУ ISO 18065:2016	Туристичні послуги, що надають на природоохоронних територіях. Вимоги.
ДСТУ ISO 21101:2016	Туризм пригодницький. Системи менеджменту безпеки.
ДСТУ EN 15565:2016	Вимоги до професійної підготовки та кваліфікаційних програм для гідів.
ДСТУ EN 15700:2014	Безпечність стрічкових конвеєрів для зимових видів спорту чи туризму.
ДСТУ 4268:2003	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги.
ДСТУ 4269:2003	Послуги туристичні. Класифікація готелів.
ДСТУ 4281:2004	Заклади ресторанного господарства. Класифікація.
ДСТУ ISO 13810:2016	Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування.

Національні природні парки

Таблиця Б. 1

Мережа національних природних парків в Україні, за [42, 43]

№ з/п	Назва НПП	Рік створення	Адміністративно-територіальна приуроченість	Фізико-географічна приуроченість	Площа, га
1	Карпатський	1980	Івано-Франківська обл.	Українські Карпати	50495
2	Шацький	1983	Волинська область	Поліський край	48977
3	Синевір	1989	Закарпатська область	Українські Карпати	40400
4	Азово-Сиваський	1993	Херсонська обл., АР Крим	Південнестепова підзона	57400
5	Вижницький	1995	Чернівецька область	Українські Карпати	7928
6	Подільські Товтри	1996	Хмельницька область	Західноукраїн-ський край	261316
7	Святі гори	1997	Донецька область	Північнестепова підзона	40589
8	Яворівський	1998	Львівська область	Західноукраїн-ський край	7108
9	Деснянсько-Старогутський	1999	Сумська область	Поліський край	16215
10	Сколевські Бескиди	1999	Львівська область	Українські Карпати	35261
11	Ужанський	1999	Закарпатська область	Українські Карпати	39159
12	Гуцульщина	2002	Івано-Франківська обл.	Українські Карпати	32271
13	Галицький	2004	Івано-Франківська обл.	Західноукраїн-ський край	14685
14	Гомільшанські ліси	2004	Харківська область	Північнестепова підзона	14315
15	Ічнянський	2004	Чернігівська область	Лісостепова зона	9666
16	Великий луг	2006	Запорізька область	Північнестепова підзона	16756
17	Мезинський	2006	Чернігівська область	Поліський край	31035
18	Голосіївський	2007	м.Київ	Лісостепова зона	4521
19	Припять-Стохід	2007	Волинська область	Поліський край	39216
20	Нижньо-дністровський	2008	Одеська область	Середньостепова підзона	21311
21	Зачарований край	2009	Закарпатська область	Українські Карпати	6101
22	Залісся	2009	Чернігівська область	Поліський край	14836
23	Білозерський	2009	Київська, Черкаська обл-і..	Лісостепова зона	7014
24	Слобожансь-кий	2009	Харківська область	Лісостепова зона	5244
25	Пирятинський	2009	Полтавська область	Лісостепова зона	12028
26	Джарилгацький	2009	Херсонська область	Південнестепова підзона	10000
27	Дворічанський	2009	Харківська область	Лісостепова зона	3131
28	Черемоський	2009	Чернівецька область	Українські Карпати	7117
29	Сіверсько-Донецький	2009	Луганська область	Північнестепова підзона	7007
30	Дермансько-Острозький	2009	Рівненська область	Західноукраїнський край-	1648
31	Кременецькі гори	2009	Тернопільська область	Західноукраїнський край	6951
32	Чарівна гавань	2009	АР Крим	Кримський степовий край	10900
33	Нижньо-сульський	2009	Черкаська, Полт. об-ті..	Лісостепова зона	18635
34	Північне Поділля	2009	Львівська область	Західноукраїн-ський край	15588
35	Білобережжя Святослава	2009	Миколаївська область	Південнестепова підзона	35223
36	Кармелюкове Поділля	2009	Вінницька область	Лісостепова зона	16518

37	Тузовські лимани	2010	Одеська область	Середньостепова підзона	5244
38	Хотинський	2010	Чернівецька область	Західноукраїн-ський край	9446
39	Верховинський	2010	Івано-Франківська обл..	Українські Карпати	12023
40	Приазовський	2010	Запорізька область	Південностепова підзони	78127
41	Олешківські піски	2010	Херсонська область	Південностепова підзони	8020
42	Цуманська пуша	2010	Волинська область	Західноукраїн-ський край	33475
43	Меотида	2010	Донецька область	Північностепова підзона	20720
44	Синьогора	2010	Івано-Франківська обл..	Українські Карпати	10866
45	Дністровський каньйон	2010	Тернопільська область	Західноукраїн-ський край	10830
46	Бузький Гард	2009	Миколаївська область	Північностепова підзона	6138
47	Гетьманський	2009	Сумська область	Лісостепова зона	23360
Україна загалом					1184814

Додаток В

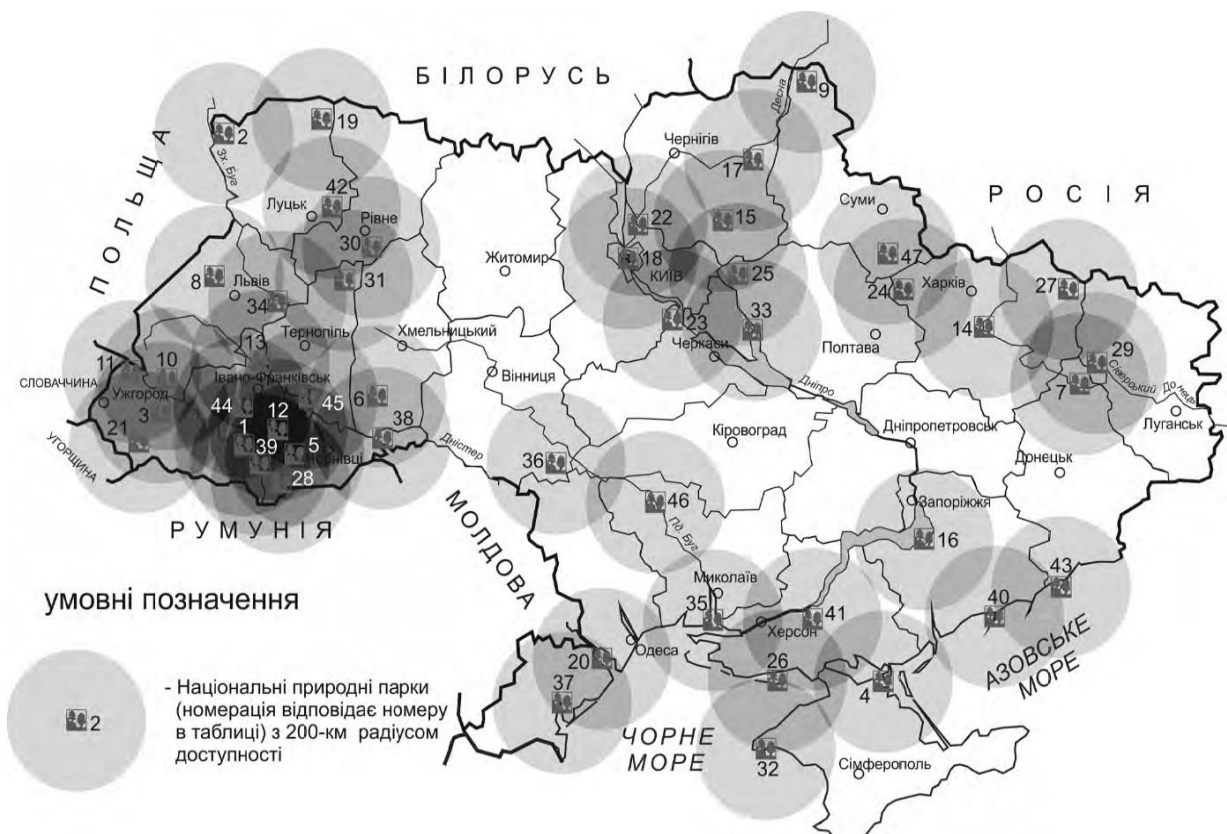

Рис. В. 1 Мережа національних природних парків України
(з радіусами доступності поїздок вихідного дня), за [8]

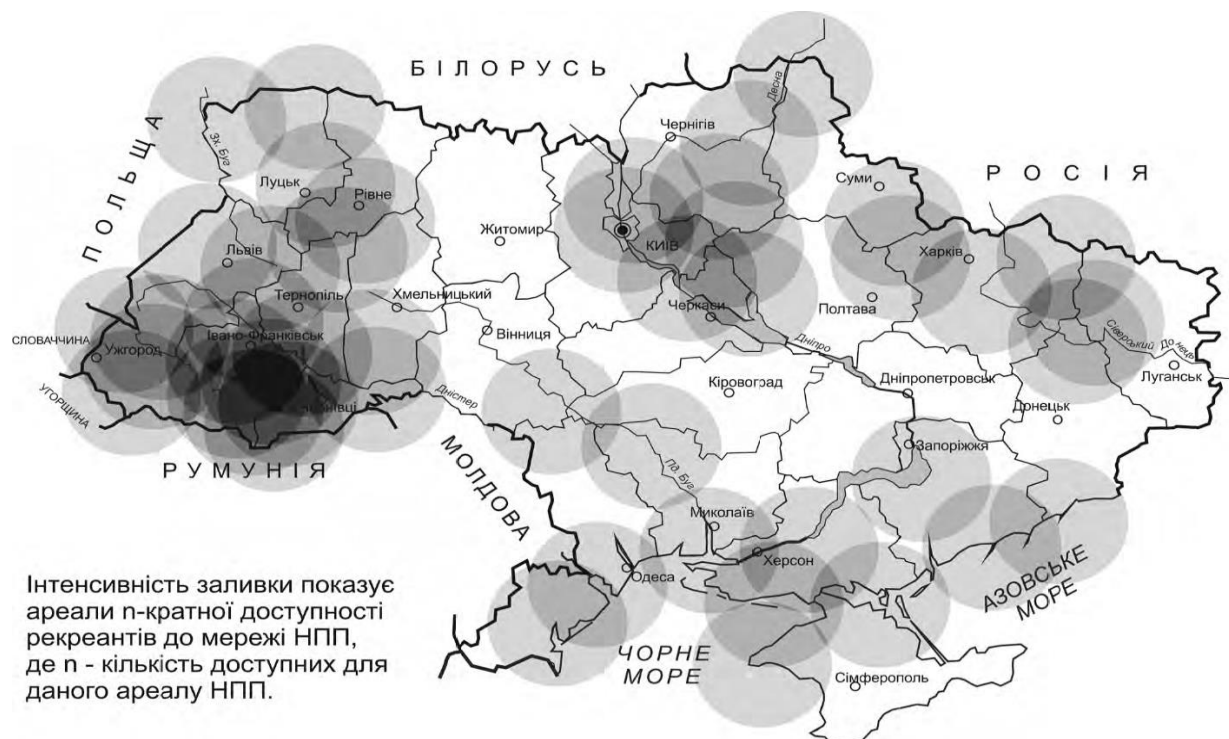

Рис. В.2 Ареали n -кратної доступності рекреантів до мережі НПП, за [8]

Таблиця Г.1

Аналіз сильних і слабких сторін регіону, можливостей і загроз (SWOT-аналіз),
складено за [39]

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
1. Вигідне географічне положення. Довжина морських і лиманних узбережь від гирла ріки Дунай до Тилигульського лиману досягає 300 км. Одеська область розташована на перетині міжнародних водних шляхів: - Дунайський водний шлях після завершення будівництва в 1992 році каналу Рейн-Майн-Дунай є найкоротшим виходом країн Європи до Чорного моря, далі – у Закавказзя, Середню Азію, на Близький Схід; - ріка Дністер зв'язує регіон з Молдовою, а Дніпро – з Центральною Україною і Білоруссю, а після завершення реконструкції Дніпровсько-Бузького і Дніпровсько-Неманського каналів – з Польщею і країнами Балтії; - Волго-Донська система зв'язує Азово-Чорноморський басейн із Казахстаном, Туркменістаном, Азербайджаном, Іраном, забезпечуючи виходи до Каспійського, Балтійського і Білого морів. Регіон враховується приморським, містить найбільшу кількість портів в Україні, має значення в міжнародних водних шляхах. На його території є широкий вихід до Чорного моря та до великих річкових магістралей – Дунаю, Дністра, Дніпра та Дону. Міжнародний Дунайський водний шлях є найбільш коротким виходом з країн Європи до Чорного моря, річка Дністер має значення у логістиці Молдова-Чорне море. 2. Достатньо розвинута та розгалужена інфраструктура, з високою пропускною спроможністю, наявність засобів для перевезення великогабаритних і масових вантажів. Головна особливість Одеської залізниці – її приморське і прикордонне положення. У регіоні Одеської залізниці розташовані великі морські та річкові порти. В транспортній інфраструктурі міжнародний аеропорт Одеси (МАО), третій за обсягом	1. Зовнішня конкуренція та слабка конкурентоздатність вітчизняної продукції. 2. Відсутність фінансування державою інноваційних розробок. 3. Виснаження та втрата родючості ґрунтів. Спостерігається тенденція зниження збору урожаю зернових та зернобобових культур та соняшнику на 5-7% щорічно через недотримання системи сівозмін, недостатнє внесення органічних та мінеральних добрив, порушення технології вирощування сільгоспкультур, погіршення стану основних агроландшафтів. 4. Зношеність доріг місцевого значення, невідповідність глибин в окремих морських портах. Близько 95% автодороріг Одеської області перебувають у незадовільному стані. Невідповідність паспортних глибин портів області через замулювання дна, не дозволяє портам приймати судна великих розмірів, що не дозволяє портовим операторам виконувати покладені на порт функції і виконувати зобов'язання за контрактами. 5. Відсутність системного підходу до координації розвитку та довгострокового планування діяльності всіх видів транспорту з урахуванням соціально-економічних потреб населення, бізнесу, оборони та геополітичних інтересів України. Стратегії та державні цільові програми з розвитку портів, залізниці, аеропортів та автодорожнього господарства не узгоджені між собою та не передбачають саме комплексного просторового розвитку відповідних територій та відсутній маршрутний принцип. 6. Низький рівень екологічної освіти та культури населення. Важливим аспектом у вирішенні проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в області навколишнього середовища,

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
пасажирських перевезень в Україні (У 2018 році Міжнародний аеропорт «Одеса» обслужив 1 446 521 пасажирів). 3. Наявний туристично-рекреаційний потенціал регіону. Одеська область характеризується наявністю наступних природних лікувальних ресурсів: мінеральні води; пелоїди (лікувальні грязі), ропа лиманів та озер; морське узбережжя; природні об'єкти і комплекси зі сприятливими для лікування, оздоровлення та медичної реабілітації кліматичними умовами. Кліматичні умови області сприятливі для курортно-рекреаційної діяльності. До водних об'єктів, які мають категорію лікувальних, відносяться відомі родовища пелоїдів Куяльницького і Хаджибейського лиманів, а також родовища мінеральних вод Одеське, Куяльницьке, Чорноморське. <i>Виходячи з наявних природних лікувальних ресурсів на відповідних природних територіях Одеської області їх можна поділити на території:</i> - забезпечені природними лікувальними ресурсами та інфраструктурою необхідною для розвитку санаторно-курортної сфери: курорти Куяльник, Затока, Сергіївка; - перспективні для розвитку рекреаційної та санаторно-курортної сфери: Тилігульська площа (с. Пшеняново), Куяльницька площа (с. Ільїнка), Санжейківська та Кароліно-Бугазька площі (м. Чорноморськ), Будацька та Бурнасько-Будацька площі (с.Лебедівка), Сасиксько-Шаганська площа (озера Шагани і Сасик), Придунайська площа; - можливо перспективні для розвитку курортно-рекреаційної сфери: Дністровська площа (с. Миколаївка до с. Роксолани), Китайська, Колабухська та Ялпугська площі. В Одеській області налічується 321 санаторно-курортний та оздоровчий заклад, які можуть прийняти понад 40 000 туристів та 317 дитячих закладів оздоровлення і відпочинку. Одеська область є єдиним регіоном України, який має перевищення частки потенціалу, необхідного для розвитку санаторно-курортної	екологічне виховання всього населення, а особливо підростаючого покоління. Велика роль у формуванні знань і навичок з екології досягається позашкільними навчальними закладами безпосередньо через залучення дітей до гурткової роботи еколого-натуралістичного спрямування та участі в різноманітних заходах як форми організації позашкільної освіти. 7. Незадовільний стан очисних споруд, які потребують ремонту або реконструкції, а в деяких населених пунктах взагалі відсутність водовідведення та очисних споруд. Не ведуться поточні та капітальні ремонти очисних споруд, відсутній постійний контроль за їх роботою, що призводить до забруднення земель і підземних водоносних горизонтів, поверхневих водних об'єктів. 8. Забруднення водних басейнів. Обсяг забруднених стічних вод, які скидаються у водні об'єкти складає 4,2% від загальнодержавного показника. Обсяг скинутих неочищених стічних вод у поверхневі водні об'єкти Одеської області складає 41,95 млн. м³, цей показник з роками зростає у зв'язку з незадовільним станом наявних очисних споруд в населених пунктах Одеської області. 9. Високий рівень захоронення відходів на сміттєзвалищах (близько 68% від загальної кількості утворених). 10. Відсутність проектів організації та розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Станом на 01.01.2020 23 території та об'єкти природно-заповідного фонду (Нижньодністровський національний природний парк, національний природний парк «Тузовські лимани», регіональний ландшафтний парк «Тилігульський» та 20 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва) не мають затверджених в установленому порядку проектів організації та розвитку території, що призводить до нецільового використання їх території та порушень природоохоронного законодавства.

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
галузі над часткою, що надає можливість розвитку туризму та організації відпочинку – 51% і 49% відповідно. Тобто, в Одеській області може рівною мірою розвиватися туризм та відпочинок і санаторно-курортна галузь. 4. Розвинута мережа природоохоронних територій. Природно-заповідний фонд Одеської області представлений 125 територіями та об'єктами (з них 18 – загальнодержавного значення, 107 - місцевого), загальна площа яких становить 163523,0471 га – Дунайський біосферний заповідник, Дунайські і Дністровські плавні, ландшафтний парк «Тилігульський», ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, 22 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо. 5. Інвестиційна привабливість регіону. Одеська область - один з найперспективніших регіонів півдня України, що володіє перспективним туристичним комплексом. 6. Освоєння альтернативних джерел генерації електричної енергії (СЕС, ВЕС). Значення середньорічного надходження сонячної радіації на території Одеської області є одним із найвищих серед областей України (4 місце за кількістю). 7. Сприятливе бізнес-середовище для сталого розвитку середнього та малого підприємництва	11. Велика протяжність області, що зумовлює труднощі з відвідуванням туристами віддалених від обласного центру місць. Велика протяжність області зумовлює недостатній розвиток туристичних дестинацій. Наприклад, відстань від найпівнічнішого районного центру області (м. Кодима) до най південнішого (м. Ізмаїл) складає близько 520 кілометрів автомобільними шляхами регіону та займає більше 7 годин часу. Також, вагомим аргументом є той факт, що на шляху відсутні, або знаходяться віддалено від автомобільних шляхів туристичні локації, які можна відвідати на шляху від однієї крайньої точки до іншої, або від міста Одеса в тому чи іншому напрямку. 12. Погана туристична інфраструктура на землях рекреації (<i>пляжі, курортно-санаторні заклади, туристичні бази, кемпінги та сучутні території</i>). Туристи звертають увагу на значний розбіг між привабливістю природно-рекреаційних ресурсів та забезпеченістю об'єктами туристичної інфраструктури в Одеському регіоні. Має місце явище «тенізації» малого бізнесу у сфері гостинності та туризму, що є перешкодою на шляху її легального розширення та індустріального розвитку. Як наслідок, у місцевих бюджетах немає достатніх обсягів фінансових ресурсів для інвестування у структурну модернізацію регіонального туристично-рекреаційного комплексу. Рациональне і ефективне використання усіх ресурсів регіону потребує довгострокових програмних заходів, зважених управлінських рішень і ефективних практичних дій. 13. Зношеність мереж та технічного устаткування. Значна частина водопровідно-каналізаційних споруд області (насосних станції та насосних агрегатів, очисних споруд та водо-каналізаційних мереж) відпрацювала нормативний строк експлуатації, що

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
	призводить до підвищених витрат електричної енергії та збільшення собівартості перекачування води і стоків. Загальна протяжність водопровідних мереж області становить 9,13 тис. км, з яких у зношеному та аварійному стані перебуває близько 3,58 тисяч кілометрів мереж, що становить 39 відсотків їх загальної довжини. Протяжність каналізаційних мереж становить 1,88 тис. км, з яких потребують реконструкції 0,85 тис. кілометрів мереж, або більше 45 відсотків їх загальної довжини. 14. Недостатня кількість джерел водопостачання південних регіонів області та необхідність додаткової очистки таких вод. Водопостачання області здійснюється як з поверхневих так і з підземних джерел. Поверхневі джерела, що придатні для господарсько-питного водопостачання, це ріки Дністер та Дунай, які протікають вздовж західних кордонів області, отже вони віддалені від основних споживачів води. Водночас більшість басейнів малих річок області можна віднести до забруднених та дуже забруднених. Водопроводи, що одержують воду з поверхневих джерел це Одеський з ріки Дністер, Кілійський та Вилківський з ріки Дунай та Болградський з озера Ялпуг. Всі інші користуються водою з підземних джерел. Підземними водними ресурсами область забезпечена недостатньо та розміщені вони вкрай нерівномірно. Південний регіон, до складу якого входять 9 районів (Арцизький, Білгород-Дністровський, Болградський, Ізмаїльський, Татарбунарський, Тарутинський, Ренійський, Саратський, Кілійський) у міжріччі Дністра та Дунаю, найменш забезпечений підземними водами питної якості. Майже на всій цій території, крім міст Ізмаїл та Рені, підземні води не відповідають державному стандарту на питну воду через підвищений вміст натрію та мінералізацію. Мінералізація складає 1,2-2,0 г/дм³. В найбільш несприятливих умовах (при відсутності інших джерел водопостачання) перебувають населені пункти Придунав'я

Сильні сторони (внутрішні чинники)	Слабкі сторони (внутрішні чинники)
	(Болградський, Ізмаїльський, Кілійський райони), а також населені пункти Саратовського, Арцизького і Татарбунарського районів, де майже відсутні ресурси якісних питних підземних вод, а їх видобуток здійснюється у розмірі 0,04 – 0,12 м ³ /добу на 1 мешканця за рахунок підземних вод умовної питної якості.

Можливості (зовнішні чинники)	Загрози (зовнішні чинники)
1. Подальший розвиток альтернативної енергетики та поступове забезпечення енергоне залежності регіону від зовнішніх постачальників. 2. Розвиток портово-промислових комплексів, індустріальних парків. 3. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад. 4. Збільшення інвестиційної привабливості регіону за рахунок попиту на різні види рекреаційної та туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду; 5. Зростання інвестиційної привабливості України. 6. Спрощення дозвільної системи у бізнесі та земельних відносинах. 7. Розвиток комбінованих маршрутів по вісі “Європа-Азія”, зокрема приєднання до трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T), транскаспійського міжнародного транспортного маршруту (ТМТМ) та “Нового Шовкового шляху” через Чорне та Каспійське моря, впровадження ініціативи «Тримор’я», що передбачає створення співдружності країн в регіоні між Балтійським, Чорним і Адріатичним морями. 8. Залучення інвестицій, розвиток технологій, забезпечення маркетингу територій, формування туристичних кластерів. 9. Запровадження басейнового принципу управління для поліпшення стану водних об’єктів.	1. Профіцити потужностей з виробництва добрив у світі. 2. Спалахи захворювання тварин. 3. Коливання на валютному ринку. 4. Залежність від світових цін. 5. Зростання зовнішньої енергетичної залежності. 6. Труднощі переходу на технічні регламенти ЄС. 7. Відсутність відповідного законодавства щодо забезпечення розвитку малих виноробних підприємств. 8. Надзвичайні ситуації антропогенного та природного походження. 9. Наслідки нераціонального використання територій та об’єктів природно-заповідного фонду. 10. Розміщення хімічних засобів захисту рослин на території області, що призводить до забруднення ґрунтів. 11. Слабка поінформованість потенційних партнерів про можливості регіону. 12. Зростання рівня тіньової зайнятості внаслідок відсутності системних заходів щодо детінізації ринку праці.